Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гаранз

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 АВГУСТ 25
Намарай эхин (бишэн) нарын 8
СРЕДА
Гарагай 4
№ 160 (18774)
газетын сэн: захилай — 2 түх.
Хэлсээтэ сэн.

Засагай дээдын зургаануудта

ҮДЭЛМЭРИ ҮРГЭЛЖЭЛҺӨӨР

...лгэ абалгатай тэмсэл ...та тухай» Россин Федерацин Президентын Зарлаагдаһан хэбэртэй, талаар ябуулагдадаг хүн...ри болюулагданхай гээ..., али энэнь нюуса дал...ябуулагдана гү гэхэ...асуудалнууд Буряад ...бликын Верховно Со...ороҗол байдаг. Тиихэ...ном тухай материалнуу...дые олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдээр дамжуулхыень хүнүүд гуйдаг байна.

Буряад Республикын Верховно Советэй аттестационно комиссиин секретарь Валентина Николаевна **Бобыкина** Верховно Советэй хэблэлэй түбтэ ниигэжэ мэдээсэбэ:

— Ямаршье «нюуса» юумэн манай ажалда үгы. Хүн зонһоо ороһон мэдээсэлнүүд тэрэ дары газетэнүүдтэ толилогдохо бэшэ, юундэб гэхэдэ, эдэнь хүнүүдэй хуби заяантай холбоотой байна ха юм. Бүхы мэдээсэлнүүдые зохихо зургаанууд нариннаар шалгадаг гээшэ. Шалгалтын дүнгүүдые шэнжэлһэнэй, тобшолол хэһэнэй удаа комиссиин заседани дээрэ зүбшэн хэлсэдэг байнабди.

Хуряангыгаар хэлэбэл, аттестационно комиссиин хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэһээр. Жэшээлхэдэ, мүнөө республикын Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын орлогшонорой аттестаци гараха хүдэлмэри ябуулагдажа байнхай. Тэрэнэй һүүлээр министерствэнүүд, гүрэнэй комитедүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд аттестаци гараха юм.

Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдһээ энээн тухай мэдэжэ болохо байна.

Буряад Республикын Верховно Советэй хэблэлэй түб.

Адууһа малда — элбэг тэжээл

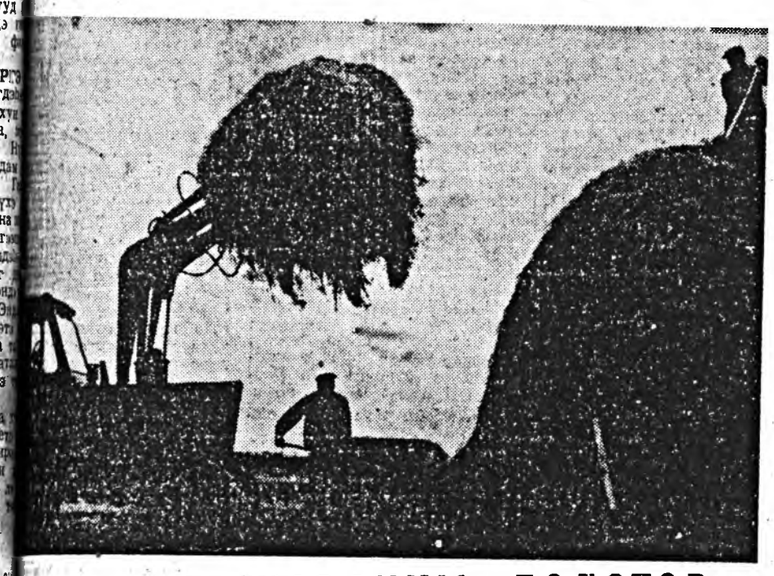

ҮДЭШЫН ХАРАНХЫ БОЛОТОР

...нөөө жилдэ бүри хабар... ...хойшо манай Дабаата... ...нгүтэй шинг... ...ороогүй байнаная, һаял хуурра бороотой болоҗо, ногоо... нойтон ной ургаса зэнарба.

Бидэнэр үнгэрэгшэ зундаа Баруун-Бэе, Һубарай гэһэн сабшалангуудаа муу бэшээр уналаа һэмди. Илангаяа Һубарайн сабшалангай ногоон муу бэшэ гэжэ хэлэхээр. Эндэ луговод үбгэн — пенсионер М. А. Доржиев яналаа оролдожо ажаллаа гээшэ. Эндэхи сабшалан дээрэһээ хүн зон үмсынгөө малай эдихэ үбһэ сабшажа абадаг юм. Манай звено, Баруун-Бэедэ үглөөнөө удэшын харанхы болотор үбһэ сабшана, хуряана. Һаяхан үбһэндэ ороошье һаа, 300 центнер үбһэ һүрилөөбди.

Манай тарыашадай ажахын механизаторнууд Юрий Эмэгенов, Сергей Гананов, Юрий Шомоев ажалдаа шармайн орожо, наратай сэлмэг үдэрнүүдэй байбал, ундэр бүтээсэ туйлана. Дээрэ нэрлэгдэгшэ сабшалан дээрэхи үбһэ хуряажа дүүргээд, һаяын үдэрнүүдтэ Мухар-Шэбэрэй аймагай Хара-Шэбэр нютагта үбһэ бэлэдхэхээ гарахамнай.

Ц. БАДМАЕВ,
хүдөө бэшэгшэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Үбһэ сомолго. Дабаатын тарыашадай ажахынуудай трактористнууд Ю. С. Эмэгенов.

Загарайн аймаг.

ШУГЫ СООХИИЕШЬЕ ГОЛОНГҮЙ

Мүнөө манай «Тэрэнги» гэжэ нэрэтэй тарыашадай ажахы энэ жэлэй эрхэ байдалда шугы бургаахан соохишье ногоо голонгүй сабшажа, үхэр малдаа, хонидтоо һайса хүрэхэ үбһэ абахые оролдонобди...

Добо-Енхорой һөөг бургаахад, шугы шэбэр соогуурхи ногоон хуу сабшагдана. Юуб гэхэдэ, ган гасуур болоһон жэлдэ тиимэрхүү газарнуудта ногоон муу бэшээр ургаа бшуу. Мүнөө бидэ гурбан һүрн үбһэ сомоод байнабди. Үбһэ бэлэдхэхэ ажал һуладхагданагүй. Сахаһайшье оротор, ой модон, шугы, бургаахан соохи ногоо бэдэржэ, хуу сабшажа, хуряажа абаха хүсэлэнтэйбди.

Б. ДОНДУКОВ,
ажахын хүдэлмэралэгшэ.

Загарайн аймаг.

ЭМХИТЭЙГЭЭР АЖАЛЛАН...

Хяагтын аймагай тарыашадай ажахынуудай Алтайн эблэлдэ үбһэшэдэй оньгожоруулагдамал 3 звено эмхидхэгдэжэ, мүнөө нинтынгээ адууһа малда тэжээл бэлэдхэжэ байна. Эблэлэй ветеран Михаил Радиаевич Доржиевай хүтэлбэрилдэг звеногой коллективтэ 50 гектар сабшалан даалгагдажа үгтөө һэн. Үрэ бүтээсэтэй ажалаараа шалгардаг энэ түрүү звеногойхид үбһэеэ үни хуряагаад, орооһото ургамалай ургаса суглуулхаяа бэлэдхэлэй хүдэлмэри хэжэ байна.

Владимир Дашиевич Очировай звенодо сабшалаһаа гадна, тэжээлэй ургамалнуудые хуряаха даабари үгтэһэн юм. Гурбадахи звеное Алексей Гомбожапович Гонсорунов ударидана. Байгша ондо тэжээл бэлэдхэгшэд 650 гектар сабшалаһаа 12 мянган центнер үбһэ һүрилжэ абахабди гээд хүлеэнэ. Энэ эмхидхэгдэбэ. Энэ бүлэгые Улаан-Удэ хотын 1-дэхи ашаанай автопредприятиин жолоошон Василий Иванович Иванов хүтэлбэрилнэ. В. И. Иванов гушаад гаран жэлэй туршада энэ Корабельна гудамжаар ажаһууна. Оло дахин үерэй уһанда орожо, яналаа зоболон үзэлэн хүн.

— Табнад онуудаар энэ Корабельная гудамжаар хоёр дабхар гэрнүүд баригдаһан юм. Энэ газар үерэй уһанда ороҗоо гэжэ мэдэжэ байгаад, энэ хоёр дабхар гэрнүүд баригдаһан юм. Мүнөө болоходо, зэмэтэй хүнүүдые олохонь бэрхэтэй. 1954 онһоо хойшо эдэ гэрнүүд оло дахин үерэй уһанда орожо, үмхиржэ муудажал байдаг. Саашадаа эдэ гэрнүүд соо хүн зоной иланганяа үхибүүдэй, пенсионернүүдэй байхын аргагүй. Энээн тухай Советскэ районой захиргаанай гулваа Г. А. Айдаевта, Улаан-Удэ хотын захиргаанай гулваагай орлогшо А. Г. Прейзнертэ орожо хэлээ һэмди. Зохихоор туһаламжа хүргэхэбди гэжэ али алинишьше хэлээгүл даа, — гэжэ үерэй уһанда ороҗоо туһаламжа үзүүлхэ бүлэгэй түрүүлэгшэ В. И. Иванов хэлэнэ.

Василий Ивановичтай хамта Кировэй, Корабельна гудамжануудаар ершоһон гэрнүүд соогуур ябажа, хараһан, ажалшадтай хөөрэлдэһэн байнабди. Нэгэдэхи дабхарай байранууд сонходоо хүрэтэр уһан соо байна. Хубсаһанай шкафууд сүм уһан соо. Газаа гаргахын аргагүй, тойроод уһан. Уһан соо элдэб эсын хорхойнууд исалжа байха юм. Жэгтэйл юумэн байна даа. Уһанай гаражa ошоходо, эдэ хорхой шумуулнууд үлэшэхэ ха юм даа. Хайшан гээд үбшэн тахалһаа һэргылхэб? Хотын санэпидстанциин хүдэлмэрилэгшэд мүнөөнөөө һэргылэмжын хүдэлмэри ябуулжа байха зэргэтэй. Тиимэ юумэн хэгдэнэгүй.

— Үерэй уһанай ерэхэһээ хойшо хотын санэпидстанциин нэтэшье хүдэлмэрилэгшэ манай энээгүүр харагдаагүй, — гэжэ В. И. Иванов хэлэнэ. — Сэлэнгэ мүрэнэй уһанай гаража ошоошье һаань, манай эндэ уһан удаан саг соо байха. Газарай хүрэтэршье ошонгүй байхадаа болохо.

Василий Ивановичай хэлэһэн үгэ бүхэн зүб гээд һанагдана. Сэлэнгын эрье шадарай гудамжануудаар һууһан зон яналаа зоболон үзэжэ, тулиха туйлдаа хүрөөд байна бшуу.

Эндэхи гэрнүүд соо хододоо шингтэй. Агаарынь хүндэ. Тиимэһээл эдэ гэрнүүд соо байдаг үхибүүдэй олонхинь уушханай, эльгэ бөөрийн, доторой үбшөөр үбшэлдэг байха юм.

— Би хоёр хүбүүдтэйб. Нэгэниинь 14-тэй. Нүгөөдэм 7-той. Хоюулан ходол үбшэлдэг. Элдэбын эмшэлгшэдтэ ябажал байдаг. Манай гэр соо 15 үхибүүд бии. Эдэнэй олонхинь үбшэлшэ, зобоно. Хододоо шингтэй байдаг һэн тула гэр соохи агаар ехэл муу даа. Энээн дээрэһээ үхибүүд, ехэнүүдшье хүнүүд үбшэлнэ, — гэжэ Корабельна гудамжын 8-дахи гэртэ һуудаг Галина Халанова хэлэнэ.

Галина Халановагай гэртэ ороҗ ирааабди. Хамаг юумэниинь хуу баран уһанда ороҗхой. Энэ уһатай, шинг нойтотой байра соогоо хонодог юм байна. Хэдэн үдэрэй эльшын хүсэн дамжуулагданагүй. Һэрюун унда уугаад лэ хуурайгаар эдеэлээд һууна.

— Столовын эдеэн тон үнэтэй. Ганса хүн нэгэ удаа сайлахадаа 800—900 түхэриг түлэхэ болоно. Намда үшөө хоёр хүбүүд байна ха юм. Энэ ехэ мүнгэ хаанаһаа олохобиб даа, — гэжэ Г. П. Халанова голхоролтойгоор хэлэнэ.

Советскэ районой Сэлэнгын эрье шадарай микрорайоной ажалшад хүндэ хүшэр байдалда ороод байна. Эдэнэртэ саг үргэлжын туһаламжа хэрэгтэй. Россин Федерацийн правительство үерэй уһанай гай гасаланда ороһон ажалшадта туһа хүргэхөөр ажал ябуулга бэелүүлнэ. Мүнгэн зөөри эльтээжэ захалаа. Советскэ районой Сэлэнгын эрье шадарай микрорайоной ажалшадта 1 миллиард түхэригэй туһаламжа хүргэхэ гэһэн шиидхэбэри Улаан-Удэ хотын захиргаан гаргаба. Энэ ехэ мүнгэн гээшэ гү? Үшөөл бага байна даа. Хотын санэпидстанци энэ мүнгэнһөө 270 миллион түхэриг эринэ. Бэшэшье организацинууд энэ мүнгэнһөө хубитаяа абаха гэжэ ороҗоно. Ажалшадта юун үлэхэб даа.

— Түлеэ хямда сэнтэйгээр үгэхэбди гэжэ бидэниис найдуулна. Тээд энэ гэрнүүд соо үбэлжэхын яашье аргагүй. Үхибүүд, үбгэд, хүгшэд үбшэлжэ зобохол. Һаяшаг Россин Федерацийн комиссиин гэшүүд манай иишэ ерэжэ, бидэнэй байдалые харахан байна. Энэ комиссиин түрүүлэгшэ Россин Федерацийн Хүдөө һууринуудые социальна талаар хүгжөөхэ комитедэй түрүүлэгшын орлогшо В. С. Захаров манай мүнөөдэрэй байдалые зүбөөр ойлгоо гэжэ һанаа һэмди. Улаан-Удэ хотын захиргаанай байшан соо хамтын суглаа үнгэргэхэдөө:

— Улаан-Удэ хотодо шулуугаар баригдаһан гэрнүүдэй торхонууд олон байна. Мүнгэ таанадта үгэхэбди. Энэ гэрнүүдэй барилга дүүргэжэ, ходол үерэй уһанда орожо, муудаһан гэрнүүд соо байдаг үүн зоониие шулуун гэртэ оруулагты, — гэжэ хэлээ һэн. Энэ асуудалаар үерэй уһанда ороҗшод Улаан-Удэ хотын захиргаанай гулваагай орлогшо **А. Г. Прейзнертэ** хандаһан байна.

— Шулуун гэрнүүдэй торхонууд бии. Тэдэниие таанадта үгэхэгүйбди. Тэрэл гэрнүүд соогоо ажаһуугты. Заһабари хэхэдэтнай бага зэргэ туһалхабди, — гэжэ А. Г. Прейзнер мэдүүлнэн байна.

— Мүнөө миллиард түхэриг манай микрорайондо үгөөд байна. Энэ мүнгэ бэшэ тээшэнь гаргашалангүйгөөр шулуун гэрэй дотор талын хүдэлмэри хээд, жэл бүри уһанда ороҗоо гэрнүүдэй хүн зониие нүүлгээ һаа, һайн байгаа. Тиимэ юумэ хэгдэхэшьегүй хаш даа. Бидэ энэ үмхиржэ унаха болоһон гэрнүүд соогоо байһаараал байха зон аабзабди даа, Тамын зон тамадаа жарталтай гэдэг буруу бэшэ юм байна, — гэжэ В. И. Иванов хэлэнэ.

Сэлэнгын эрье шадарай микрорайоной ажалшад һаяшаг сугларжа, хамтын суглаа үнгэргөө. Эдэнэр Советскэ районой захиргаанай гулваа Г. А. Айдаевта хандажа, хамтын мэдүүлгэ хээ. «500 гаран хүн зон, үхибүүд, үбгэд хүгшэд уһанай үертэ ороҗо зобожо байна. Зохид һайн байратай болгыт» гэжэ энэ хандалга соо хэлэгдэнэ. Энэ хандалгада 600 хүнэй гар табяатай.

Улаан-Удэ хотын захиргаанай гулваа В. К. Кукшинов, Советскэ районой захиргаанай гулваа Г. А. Айдаев гэгшэд зүб тоошолол хэжэ, уһанай үерэй гай гасаланда ороҗшодто туһалха бээ гээд һанагдана.

К. ЖАМЬЯНОВ.

Шиидхэгдэхээр болоһон асуудал

«УҺАНАЙ УРЬХАҺАА ГАРАХА ХЭРЭГТЭМНАЙ ТУҺАЛЫТ»

Августын 18-да үерэй гай гасаланда ороһон бүлэг ажалшад манай «Буряад үнэн» газетын редакцида ерэжэ, үерэй хохидолһоо гараха хэрэгтэмнай туһа хүргыт гэжэ хандаһан байна. Манай редакцида хандаһан бүлэг ажалшад Улаан-Удэ хотын Советскэ, райондо Сэлэнгын эрье шадар ажаһуудаг юм. Кировэй нэрэмжэтэ гудамжын эхиндэ оршоһон 1-дэхи гэрһээ 5-дахи гэр хүрэтэр, Корабельна гудамжын гэрнүүд сүм үерэй уһанай гай гасаланда ороҗол байдаг. 1971, 1972, 1991 онуудта Сэлэнгэ мүрэнэй, Удэ голой үерлэхэдэ, ходол уһанда ороҗо байһан эдэ гэрнүүдэй һуурь үмхиржэ, муудажа, унаха тээшээ болоҗо байнхай гээшэ ааб даа.

Сэлэнгын эрье шадарай гудамжануудта ажалай ба дайнай ветеранууд, үхибүүд, инвалидууд, наһанайнгаа амаралтада гараһан хүнүүд, хамта дээрээ 183 айл ажаһууна. Сэлэнгэ мүрэнэй үерлэхэ бүри эдэнэр уһанда ороҗо, олон жэлэй туршада зоболон ядарал бэе дээрээ туршаһан лэ зон. Уһанай урьхада ороҗо, зобоҗон тулиһан ажалшад туһаламжа, тэдхэмжэ бэдэржэ, дээдын зургаануудаар ябуулга хэнэ. Эдэнэр Улаан-Удэ хотын захиргаанай, Советскэ районой захиргаанай хүтэлбэрилэгшэдтэ оло дахин хандаһан байна юм. Үерэй хойшолонгуудые зайсуулха талаар ажал хүдэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулха зорилготойгоор тусхай бүлэг эндэ эмхидхэгдэбэ. Энэ бүлэгые Улаан-Удэ хотын 1-дэхи ашаанай автопредприятиин жолоошон Василий Иванович Иванов хүтэлбэрилнэ. В. И. Иванов гушаад гаран жэлэй туршада энэ Корабельна гудамжаар ажаһууна. Оло дахин үерэй уһанда ороҗо, яналаа зоболон үзэлэн хүн.

— Табнад онуудаар энэ Корабельная гудамжаар хоёр дабхар гэрнүүд баригдаһан юм. Энэ газар үерэй уһанда ороҗоо гэжэ мэдэжэ байгаад, энэ хоёр дабхар гэрнүүд баригдаһан юм. Мүнөө болоходо, зэмэтэй хүнүүдые олохонь бэрхэтэй. 1954 онһоо хойшо эдэ гэрнүүд оло дахин үерэй уһанда ороҗо, үмхиржэ муудажал байдаг. Саашадаа эдэ гэрнүүд соо хүн зоной иланганяа үхибүүдэй, пенсионернүүдэй байхын аргагүй. Энээн тухай Советскэ районой захиргаанай гулваа Г. А. Айдаевта, Улаан-Удэ хотын захиргаанай гулваагай орлогшо А. Г. Прейзнертэ ороҗо хэлээ һэмди. Зохихоор туһаламжа хүргэхэбди гэжэ али алинишьше хэлээгүл даа, — гэжэ үерэй уһанда ороҗшодто туһаламжа үзүүлхэ бүлэгэй түрүүлэгшэ В. И. Иванов хэлэнэ.

Василий Ивановичтай хамта Кировэй, Корабельна гудамжануудаар ершоһон гэрнүүд соогуур ябажа, хараһан, ажалшадтай хөөрэлдэһэн байнабди. Нэгэдэхи дабхарай байранууд сонходоо хүрэтэр уһан соо байна. Хубсаһанай шкафууд сүм уһан соо. Газаа гаргахын аргагүй, тойроод уһан. Уһан соо элдэб эсын хорхойнууд исалжа байха юм. Жэгтэйл юумэн байна даа. Уһанай гаражa ошоходо, эдэ хорхой шумуулнууд үлэшэхэ ха юм даа. Хайшан гээд үбшэн тахалһаа һэргылхэб? Хотын санэпидстанциин хүдэлмэрилэгшэд мүнөөнөөө һэргылэмжын хүдэлмэри ябуулжа байха зэргэтэй. Тиимэ юумэн хэгдэнэгүй.

— Үерэй уһанай ерэхэһээ хойшо хотын санэпидстанциин нэтэшье хүдэлмэрилэгшэ манай энээгүүр харагдаагүй, — гэжэ В. И. Иванов хэлэнэ. — Сэлэнгэ мүрэнэй уһанай гаражa ошоошье һаань, манай эндэ уһан удаан саг соо байха. Газарай хүрэтэршье ошонгүй байхадаа болохо.

Василий Ивановичай хэлэһэн үгэ бүхэн зүб гээд һанагдана. Сэлэнгын эрье шадарай гудамжануудаар һууһан зон яналаа зоболон үзэжэ, тулиха туйлдаа хүрөөд байна бшуу.

Эндэхи гэрнүүд соо хододоо шингтэй. Агаарынь хүндэ. Тиимэһээл эдэ гэрнүүд соо байдаг үхибүүдэй олонхинь уушханай, эльгэ бөөрийн, доторой үбшөөр үбшэлдэг байха юм.

— Би хоёр хүбүүдтэйб. Нэгэниинь 14-тэй. Нүгөөдэм 7-той. Хоюулан ходол үбшэлдэг. Элдэбын эмшэлгшэдтэ ябажал байдаг. Манай гэр соо 15 үхибүүд бии. Эдэнэй олонхинь үбшэлшэ, зобоно. Хододоо шингтэй байдаг һэн тула гэр соохи агаар ехэл муу даа. Энээн дээрэһээ үхибүүд, ехэнүүдшье хүнүүд үбшэлнэ, — гэжэ Корабельна гудамжын 8-дахи гэртэ һуудаг Галина Халанова хэлэнэ.

Галина Халановагай гэртэ ороҗ ирааабди. Хамаг юумэниинь хуу баран уһанда ороҗхой. Энэ уһатай, шинг нойтотой байра соогоо хонодог юм байна. Хэдэн үдэрэй эльшын хүсэн дамжуулагданагүй. Һэрюун унда уугаад лэ хуурайгаар эдеэлээд һууна.

— Столовын эдеэн тон үнэтэй. Ганса хүн нэгэ удаа сайлахадаа 800—900 түхэриг түлэхэ болоно. Намда үшөө хоёр хүбүүд байна ха юм. Энэ ехэ мүнгэ хаанаһаа олохобиб даа, — гэжэ Г. П. Халанова голхоролтойгоор хэлэнэ.

Советскэ районой Сэлэнгын эрье шадарай микрорайоной ажалшад хүндэ хүшэр байдалда ороод байна. Эдэнэртэ саг үргэлжын туһаламжа хэрэгтэй. Россин Федерацийн правительство үерэй уһанай гай гасаланда ороҗон ажалшадта туһа хүргэхөөр ажал ябуулга бэелүүлнэ. Мүнгэн зөөри эльтээжэ захалаа. Советскэ районой Сэлэнгын эрье шадарай микрорайоной ажалшадта 1 миллиард түхэригэй туһаламжа хүргэхэ гэһэн шиидхэбэри Улаан-Удэ хотын захиргаан гаргаба. Энэ ехэ мүнгэн гээшэ гү? Үшөөл бага байна даа. Хотын санэпидстанци энэ мүнгэнһөө 270 миллион түхэриг эринэ. Бэшэшье организацинууд энэ мүнгэнһөө хубитаяа абаха гэжэ ороҗоно. Ажалшадта юун үлэхэб даа.

— Түлеэ хямда сэнтэйгээр үгэхэбди гэжэ бидэниис найдуулна. Тээд энэ гэрнүүд соо үбэлжэхын яашье аргагүй. Үхибүүд, үбгэд, хүгшэд үбшэлжэ зобохол. Һаяшаг Россин Федерацийн комиссиин гэшүүд манай иишэ ерэжэ, бидэнэй байдалые харахан байна. Энэ комиссиин түрүүлэгшэ Россин Федерацийн Хүдөө һууринуудые социальна талаар хүгжөөхэ комитедэй түрүүлэгшын орлогшо В. С. Захаров манай мүнөөдэрэй байдалые зүбөөр ойлгоо гэжэ һанаа һэмди. Улаан-Удэ хотын захиргаанай байшан соо хамтын суглаа үнгэргэхэдөө:

— Улаан-Удэ хотодо шулуугаар баригдаһан гэрнүүдэй торхонууд олон байна. Мүнгэ таанадта үгэхэбди. Энэ гэрнүүдэй барилга дүүргэжэ, ходол үерэй уһанда орожо, муудаһан гэрнүүд соо байдаг үүн зоониие шулуун гэртэ оруулагты, — гэжэ хэлээ һэн. Энэ асуудалаар үерэй уһанда ороҗшод Улаан-Удэ хотын захиргаанай гулваагай орлогшо **А. Г. Прейзнертэ** хандаһан байна.

— Шулуун гэрнүүдэй торхонууд бии. Тэдэниие таанадта үгэхэгүйбди. Тэрэл гэрнүүд соогоо ажаһуугты. Заһабари хэхэдэтнай бага зэргэ туһалхабди, — гэжэ А. Г. Прейзнер мэдүүлнэн байна.

— Мүнөө миллиард түхэриг манай микрорайондо үгөөд байна. Энэ мүнгэ бэшэ тээшэнь гаргашалангүйгөөр шулуун гэрэй дотор талын хүдэлмэри хээд, жэл бүри уһанда ороҗоо гэрнүүдэй хүн зониие нүүлгээ һаа, һайн байгаа. Тиимэ юумэ хэгдэхэшьегүй хаш даа. Бидэ энэ үмхиржэ унаха болоһон гэрнүүд соогоо байһаараал байха зон аабзабди даа, Тамын зон тамадаа жарталтай гэдэг буруу бэшэ юм байна, — гэжэ В. И. Иванов хэлэнэ.

Сэлэнгын эрье шадарай микрорайоной ажалшад һаяшаг сугларжа, хамтын суглаа үнгэргөө. Эдэнэр Советскэ районой захиргаанай гулваа Г. А. Айдаевта хандажа, хамтын мэдүүлгэ хээ. «500 гаран хүн зон, үхибүүд, үбгэд хүгшэд уһанай үертэ ороҗо зобожо байна. Зохид һайн байратай болгыт» гэжэ энэ хандалга соо хэлэгдэнэ. Энэ хандалгада 600 хүнэй гар табяатай.

Улаан-Удэ хотын захиргаанай гулваа В. К. Кукшинов, Советскэ районой захиргаанай гулваа Г. А. Айдаев гэгшэд зүб тоошолол хэжэ, уһанай үерэй гай гасаланда ороҗшодто туһалха бээ гээд һанагдана.

К. ЖАМЬЯНОВ.

Дэлгүүрэй үнэ сэнгүүд

НҮЛӨӨНИИНЬ ЭЛИ

...Тэдэнэдэ һу, хилээмэн, ...хинл үнэ сэн дээшэлүүлэгдэжэ, ногоон базаарай сэнгүүдтэ нулөө үзүүлжэ эхилгэжэ энэзгүүр ябажа хаа...ада, эли болоно. Арбаад ...рэй туршада үхэрэй, га...йн мяхан килограммынь 1400—2200 түхэриг...өөр найдаалагдажа байна аад, мүнөө тэрээнһээ ...ын дахин ургажа эхилээ гэ...ан тагууд дээрэ элбэгээр ...ибгданхай. Зарим зон гүй...ийгөөр худалдахын тула ...ибна гэхэ мэтэ яһыень ил...ажа, шулэнэй набор болгон ...урадхана. Энэнь сула мя...анда орхэдоо үнэгүй — 1800 ...түхэриг...өөр наймаалагдана.

Сэлэнгэ мүрэнэй баруун ...бедэ оршоһон зуһалангуу...ай уһанда абтаһанай һүүдэр алим жэмэсэй, огородой ...ресэнэй зуйлнүүдэй үнэ сэн ...дэшэлһэн байна. Нэгэ кило...рамм үгэрсэ, помидорой ...сэн 350—400 түхэриг...тэ хурэжэ эхилээд байгаа һаа, мүнөө 1 мянган түхэриг...өөр худалдагдана. Ой тайгын хэшэг болохо элдэб жэмэсэй сэн долоон хоног бүри дээшэлнэ гэжэ ойлгохоор. Урда долоон хоног соо нэгэ хүнэг нэрһэн 23—25 мянган түхэриг...өөр наймаалагдажа байһан аад, мүнөө тэрээнһээ үнэтэй болонхой. Шэнэ хартаабха олоор оробошье, сэнгынь доошолногүй. Ногоон базаар дээрэ наймаалагдажа байһан зуйлнүүдэй үнэ сэнгүүд иимэ байгаа (килограммаар):

Үхэрэй мяхан — 1800 — 3000,
Гахайн мяхан — 1800 — 2800,
Шанаһан колбаса — 3500,
Дутуугаар сонгоогдоһон колбаса — 4000,
Үгэрсэ — 700—1000,
Дабһалһан үгэрсэ — 1200,
Помидор — 1000,
Капуста — 600—800,
Чеснок — 1200,
Морожено — 150,
Баклажан — 1800—2000,
Перец — 1800—2000,
Һонгино — 350—450,
Багса мангир, укроп — 400,
Яблока — 800 — 1100,
Арбуз — 600—800,
Банан — 2800—3000,
Нэгэ хүнэг хартаабха — 1500—1800,
Нэгэ хүнэг алирһан — 30 мянган,
Сливэ — 1200—2000,
Нэгэ хүнэг нэрһэн — 28 мянган,
Нэгэ хүнэг үхэр нюдэн — 25 мянган,
Нэгэ хүнэг вишни — 20 мянган,
Пивэ — 350,
Хара архи — 1400—1500,
Фильтртэй тамхин 250 — 1200,
Фильтргүй тамхин — 100—130.

Редакцин: социально-экономическа тайлаг.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

2-ДОХИ НЮУРТА. Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ. Россин Федерацийн Верховно Советэй Түрүүлэгшын орлогшо В. Агафонов: «Хашалта, зурилдөөнэй хабшуу соо» — «Сельская жизнь» газетэһээ абтаба. Хуули ёһото гүрэн байгуулнабди. Н.-Ц. Дабаев: «Арадууд сагааруулагдаа, саашадаа юун хэрэгтэйб?». СНГ: тобшо һонинууд.

3-ДАХИ НЮУРТА. Һарадаа нэгэ удаа гаража байдаг заншалта уран зохёолой хуудаһан.

4-ДЭХИ НЮУРТА. Соёлой һонин. Спорт. Дэлхэйн һониной дээжэһээ.

ИТАР-ТАСС һүүлэй мэдээсэл

МҮНГЭН ТУҺАЛАМЖА ҮЗҮҮЛНЭ

МОСКВА. Уһанай үерлэлгын хойшолонгуудые усадхахынь тулада Россин правительство 6 миллиардһаа дээшэ түхэриг Алтайн хизаарта үгэхэ болоо. Тувын Республика энэл зорилгоор 1 миллиардһаа дээшэ түхэриг абаха болонхой.

Байгша оной апрельдэ Сибириин химическэ комбинадта болоһон гэнэ усалай хойшолонгуудые усадхахын тулада Виктор Черномырдинэй захиралтаар 5 миллиард түхэриг Томско областиин захиргаанда үгтэһэн юм.

УРГАСА ХУРЯАЛГА ХОХИДОЖО МАГАДГҮЙ

АЛМАТЫ. Нефтиин зүйлнүүдээр республикын эрилтэ хэрэглэмжэнүүдэй 60 процентые хангадаг Павлодарай нефть болбосоруулгын томо завод Казахстанда ургаса хуряалтын түлэг ябажа байхада зогсоогдобо гэжэ «Казахстанская правда» мэдээсэбэ.

Энээнэй гол шалтагаан гэбэл, август һарада тюменийнхидтэ 650 мянган тонно нефть Павлодарта эльгээхэ ёһотой аад, ороҗоол 193 мянган тонно эльгээгээ юм.

Павлодарай завод тюменийнхидтэ 63 миллиард шахуу түхэриг мүнгэ үритэй юм гэжэ заводой генеральна директор өөрөө мэдэрээ һэн.

Павлодарай заводой үндэнэ һуури дээрэ нефть олзоборилхо, болбосоруулха акционернэ бүлгэм сибириинхидтэй хамта байгууяха тухай асуудалай һайн тээшээ шиидхэгдэхэнь хэсүү болоод байна. Энэ бодолые Казахстанай правительство дэмжэһэн юм. Иимэ харилсаа холбоон али, али таладань туһатайшье байха байгаа.

Харин ургаса хуряалгын үедэ түлишэ-тоходолтын материалнуудай дуталдаһан дээрэһээ ургаса хуряалгын хохидожо болохо байһаниинь һанаа зобооно.

БАЙШАНГЫНЬ БУУДАГДАА

МОСКВА. Августын 22-ой һүни Россин Федерацийн Хэблэлэй ба мэдээсэлэй министерствын байшан буудагдаһан байгаа.

Москвагай Түбэй захиргаанай округой Дотоодын хэрэгүүдэй гурбадахи районно управленийн түлөөлэгшын ИТАР—ТАСС-ай корреспондентдэ телефоноор мэдээсэнэй ёһоор, үглөөнэй 4 саг 30 минутада министерствын байшангай гурбадахи дабхарта Михаил Полторанинай болон Михаил Федотовой хүдэлдэг кабинедүүд автомат буугаар буулгагдаа юм ха. Энэ баримтаар мүрдэлгэ хэгдэнэ.

ФЕДЕРАЦИЙН СОВЕТ БАЙГУУЛАГДАХАНЬ

МОСКВА. Федерацийн байгууламжануудай, Түбэй, Түбэй-Хара хүрьһэтэ нютагуудай, Волго-Вятска экономическа районуудай түлөөлэгтэ болон гүйсэдхэхы засагуудай хүтэлбэрилэгшэдэй зүблөөн Кремльдэ үнгэргэгдөө һэн гээд Россин Президентын захиргаанай мэдээсэлэй түб дуулгаба. Россин Федерацийн Президентын даалгабаряар Россин Федерацийн Президентын захиргаанай хүтэлбэрилэгшэ Сергей Филатов болон Россин Федерацийн Верховно Советэй Түрүүлэгшын орлогшо Николай Рябов гэгшэд зүблөө үнгэргөө һэн.

Россин Федерацийн, тэрэнэй буридэлдэ ородог республикануудай, хизаарнуудай, областьнуудай, автономито областиин, автономито округуудай, Москва ба Санкт-Петербург хотонуудай түлөөлэлгэтэ ба гүйсэдхэхы засагай зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдөө буридэһэн Федерацийн советые — зүбшэлэлгын зургаанийе байгуулха тухай Республикануудай толгойлогшонорой советэй дурадхалые зүблөөндэ хабаадагшад дэмжээ һэн.

Федерацийн совет нимэ зорилготойгоор байгуулагдана гэбэл:

— Федеративна хэлсээе бэелүүлхэ талаар Федерацийн ба тэрэнэй буридэлдэ ородог республикануудай хизаарнуудай, областьнуудай, автономито областиин, автономито округуудай, федеральна удха шанартай хото городуудай ажал ябуулгые тааралдуулан хүтэлхэ;

— Конституционно реформо бэелүүлгэдэ ба Россин Федерацийн политическэ болон социально-экономическа хүгжэлтын бусад шухала асуудалнуудта нэгэн адли хандаса хараалха;

— Россин Федерацийн нэгэн бүхэли байлгые, мүн аюулгүй байдалые хангалгада туһалха, социально-экономическа зорилгонуудые шиидхэлгэдэ гүрэнэй засагай ашаг үрые дээшэлүүлхэ.

Зохихо документнүүдые бэлдэһэнэй һүүлдэ Федерацийн совет байгуулха тухай хэлсээндэ гар табихаар бэлэн байһанаа зүблөөндэ хабаадагшад элирхэйлэ һэн.

Федерацийн Советэй дуримэй проектнүүд зүблөөн дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ һэн.

АЛАС-ДУРНА ХИЗААРАЙ ПРОФСОЮЗУУДАЙ ХАНДАЛГА

ХАБАРОВСК. Алас-Дурна хизаарай профсоюзуудай эблэл Россин Президент Борис Ельциндэ Хандалга эльгээбэ гээд ИТАР—ТАСС-ай корреспондент мэдээсэнэ. «Хэрбээ хизаарай хүн зоной эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые правительствын хангаха дурагүй байгаа һаань, хизаарта ажаһуугшад тэрэниие тушаалһаань буулгаха тухай асуудал табиха баатай болохо. Үйлэдбэриин доошолһондо, түрүүшын ээлжээндэ хэрэгтэй зүйлнүүдэй үнэ сэнгүүдэй дээшэлһэндэ, салин түлбэриин ба ажаһуухада хэрэгтэй эгээн бага хэмжээнэй мүнгэнэй хоорондохи илгаагай улам ехэ болоҗо байһанда правительство зэмэтэй гээд тэрээн соонь хэлэгдэнэ. Авиабилетүүдэй тарифуудай нэмээгдэхэдэ Алас-Дурна хизаарта ажаһуугшад, бусад регионуудта ажаһуугшадтай сасуулхада, адли бэшэ эрхэ байдалда оруулагдаа. Байгша оной октябрь һара болотор эдэ асуудалнууд шиидхэгдэхэ ёһотой гэжэ профсоюзуудай эблэл правительствада һануулаа.

РОССИН — АЗЕРБАЙДЖАН ХАРИЛСААНУУД ТУХАЙ

МОСКВА. Азербайджан ошожо ерээд, Россин гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо Б. Колоколов ИТАР—ТАСС-ай корреспонденттэй хоёрэлдөө һэн. Росситай тогтуурытай ба алиали талада ашатай туһатай харилсаа холбоо саашадань хүгжөөхэ хэрэгтэй гэжэ республикын хүтэлбэрилэгшэд, Президентын уялгануудые дүүргэдэг Г. Алиев тоолоно гэжэ тэ

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ

ХАШАЛТА, ЗҮРИЛДӨӨНЭЙ ХАБШУУ СОО

Бүхы Россин, тэрэ тоодо манай Буряад ороной хүдөө ажахыда, тэндэхи зондо мүнөө тохёолдоод байһан хүшэр хүндэ байдал олохон лэ хүнэй һанаа сэдьхэл зобооно. Яахадаа, ямар шалтагаанһаа иимэ байдалда ороо гээшэбибди? Энээниие түргэн дабажа гараха ямар арга бииб гэһэн асуудалнууд эжэлүүдгүй гараа.

Тус статья соо эдэ асуудалнуудта зарим тэды харюу үгтэнэ. Тиимэһээ энээниие «Сельская жизнь» газетэһээ абажа толилбобди.

ЭКОНОМИЧЕСКА асуудалаар Бүхэроссин зүблөөн һаяшаг Москвада боложо дүүрээ. Ороноо ехэ доройтолгоноо хайшан гэжэ гаргахаб, яажа булта үгээ ойлголсожо хүдэлхэб гэжэ тэндэ суглараршад хөөрэлдэһэн байна.

Мүнөөнэй аграрна политика тушаа асуудалнууд тусхай секцндэ онсолон хэлсэгдээ. Ушарынь юуб гэхэдэ, Россин хүдөө ажахые хубилган шэнэлхэ талаар реформын мүнөө бэлүүлэгдэжэ байһан вариант хүдөө ажахын үйлэдбэрние эрид доошолуулаа. Хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилэгшэд болон промышленна предприятнуудай хоорондохи харилсаа холбоое таһалаа, бүхы юумэнэй үнэ сэнгүүдэй тэнсүүрние алдахуулаа. Тингэжэ хүдөө нютагуудые, тэндэхи ажахынуудые, хүн зонине үгырхэ, үри шэридэ дарагдажа һалаха, һандарха туйлдань хүргэбэ.

Ороноймнай хүдөө нютагуудта юун боложо байнаб гээд хараад үзэел даа.

Реформын бэлүүлэгдэжэ эхилһээр хоёр жэл болобо. Энэ энэнһээ урагша Россин түүхэдэ үзэгдөөгүй ехэ хашаланта байдал тудажа ерээд байна. Хүн зоной ажабайдалда хабаатай бүхы юумэндэ — экономикодо, политикада, эрдэм ухаанда, соёлдо, һуудал байдалда зүрилдөөтэй, худалаяа хуймаатай асуудалнууд бусалан гаража ерэнхэй. Бүхы юумэн тогтуурригүй, этигэл найдалгүй болоо. Үгытэй ядуу байдал үүдымнай тоншохоноо байха, айл бүхэндэ ороҗо ерээд байна гэхэдэ алдуугүй.

Арад зон гансашье экономическа талаар хүшэр хүндэ байдалда ороо бэшэ, сэдьхэл бодолой, арюун сэбэр ябадалай талаар ехэ доройтолгодо ороно Хүн зон нэгэ эрьеһээ таһалагдаад, нүгөөдэ эрьеие харахаа аргагүй болонхой, тээлмэрдэшөөд байна.

ХАЙШАА ОШОЖО ЯБАНАБИБДИ?

БАРУУНАЙ капиталис ороннуудайхидал адлирхуугаар ажахыгаа эрхилдэг болохо шэгэлэтэйгээр мүнөө манайда газарай ехэ ехээр хубаагдажа байһан ушар Россин бодото байдалда яашье тааранагүй, зүрилдөө, хёмороондо хүргэнэ.

Манай ороной хүдөө ажахыда, арад зондо энэ реформо юу үгөө юм гээд, нюултагүйгөөр сэхэ руунь хэлэел даа. Ямаршье реформо, хубилган шэнэдхэлгэ нэн түрүүн үйлэдбэрние ашаг үрэ ехэтэй болгохо, эдеэ хоол элбэгжүүлхэ, зоной байдал һайжаруулха хэрэгтэ зорюулгадаһан байха ёһотой. Үнэндөө, энэмнай тад һөөргэ юумэн боложо байна. Реформын улам саашадаа бэелүүлэгдэхэ тума хүдөөгэй ажалшадай байдал улам муудана. Сэхьень хэлэхэдэ, Россин правительствын бэлдэһэн үзүүр үзуургүй программа нэн түрүүн арад зоной, үйлэдбэрнин аша туһада зорюулагдана бэшэ, харин бүхы юумые яажашье һаань дэлгүүрэй харилсаанда оруулха хэрэгтэ шэглүүлэгдэнэ.

Тингэжэ эдеэ хоол үйлэдбэрилгэ улам доройтоно, доошолно. 1990 онойхитой сасуулхада 1992 ондо Россида эдеэ хоол үйлэдбэрилгэ 20 шахуу процентээр доошолоо. Байгша ондо тэрэнь үшөө 10 процентээр бага болохоор багсаагдана. Гурбан жэлэй саана хүн бүхэмнан жэлдээ 75 килограмм мяха, 386 килограмм һү, 20 килограмм загаһа эдидэг байгаа һаа, 1992 ондо хүн бүхэн 58 килограмм мяха, 295 килограмм һү, 13 килограмм загаһа эдиһэн байна. Хүн зон мяханай, ургамалай тоһоной зүйл улам багаар хэрэглэдэг болоо.

Эдээнтэй хамта Росси баруун түрэнүүдһээ эдеэ хоолой зүйлнүүдые, илангаяа тараа ехээр худалдажа абадаг болоо. Жэшээнь, 1992 ондо Росси өөһэдынгөө ажахынуудһаа 26 миллион тонно тараа худалдажа абаа һаа, харин түрэнүүдһээ 29,5 миллион тонно тараа худалдажа абаһан байна. Энэнь урда жэлэйхинээ 37 процентээр ехэ болоо. Тингэжэ байхадань Россин тараашадай амбаарнуудта хэдэн миллион тонно тараан худалдагдажа абтаагүй хэбтэхэ юм. Юуб гэхэдэ, тараа худалдан абадаг түрэнэй сэн тон бага, ажахынуудай хэһэн гаргашье яашье харюулнагүй. Байгша ондо Россин правительство хилын саанаһаа 44 миллион тонно тараа худалдажа абахаар хараална. Ингэжэ байхадаа бидэ харинн түрэнүүдтэ үритэй боложо, үри хүүгэдтээ урьха табижа байна ха юмбибди. Тэдэ мүртөө өөһэдымнай тараанай сэн харинн түрэнүүдһээ асарагдаһанһаа 6—7 дахин үнэгүй байһание хараада абабал, бидэнэй хэнине баяжуулжа байһамнай ойлгосотой болоно.

Мяха, һү, хартаабха худалдан абалгаар баһал иимэрхүү байдал үзэгдэнэ. Һүүлэй табан жэл соо Россин колхоз, совхозууд хүн бүхэндэ жэлдээ 66 килограмм хүртэхэ мяха, 370 килограмм — һү, 245 килограмм-хартаабха үйлэдбэрилөө. Харин Европын Экономическа Холбооной (ЕЭС) ороноуд хүн бүхэндэ хүртэсөөр 88 килограмм мяха, 159 килограмм һү, 159 килограмм хартаабха үйлэдбэрилөө.

Үнэн дээрээ, үйлэдбэрилһэн продукцияа ёһоор хадагалжа, буйлуулжа шадаагүй дээрэнһэмнай эдеэ хоолой эдэ зүйлнүүд манайда дуталандаа. Үнэтэй сэнтэйгээр Польшоноо хартаабха, Баруун Германиһаа хуурай һү худалдажа абахын орондо, тэрэ мүнгэ зөөриеэ продукци һайнаар бүйлуулха, хадагалха хэрэгтэ зорюулаа һаамнай, хэды ашаатай байха бэлэй. Теэд тиимэ юумэн манайда үгы.

Эдэ бүгэдэ эсэстээ Россин хүдөө ажахые муудхаана, доройтуулна. Манай орон хүдөө ажахын продукци хилын саанаһаа ходол абадаг заншалтай түрэн боложо эхилээ. Энэнь үшөө ехэ боложо байна. Дэлхэйн ороннуудай дүй дүршэл дээрэһээ харахада, ямар нэгэ орон хэрэглэдэг хүдөө ажахын продукциингаа 30 процентые хилын саанаһаа абадаг болоол һаа, тэндэхи баяшуулай һабар соо заатагүй ородог байна. Иимэ юумэндэ орохоёо байха гээшэмнай манай Агууехэ орондо эшхэбтэрлэ даа.

Эдээ хоолой зүйлнүүдые, илангаяа мяханай, һүнэй зүйлнүүдые хилын саанаһаа худалдажа абахаяа болиел, эдэ продуктиуудые орон соогоо ехээр үйлэдбэрилдэг болохын, өөрынгөө сэнгые хямдаруулхын тула ажахынуудые урмашуулха нэмэлтэ хэмжээнүүдые абаял гэжэ Аграрна холбооной II съезддэ, дээрэ дурсагдаһан экономическа зүблөөндэ хабаадагшад үшөө дахин эрилтэ табяа.

ИИМЭ ПОЛИТИКЫЕ ДЭМЖЭХЭЭР ААЛ?

БҮХЫ ЮУМЭНЭЙ сэнгүүдэй һула табигдажа, баригдахаяа болёод, үшөө байгуулалтын политика гэдэгэй бэелүүлэгдэжэ байхада хүдөө ажахын продукцинн сэн промышленна продукциин сэнгэй ургалтые яашье хүсэхээ болёод, аяар холо гээгдэшэбэ ха юм. Тингэжэ хүдөө ажахымнай улам ехээр хохидожо, хатуу хашалтада ороҗо байна. Илангаяа сошоомо арга (шоково терапи) гэдэгнай хүдөөгэй зониие бүришье унаса сохёо гээшэ. Яаралтай түргэнөөр дэлгүүрэй харилсаанда орохо гэһэн политика хадаа ажахын продукци нэгэ тээ сэхэ мэдэлтэйгээр худалдан абаха, оптово наймаа эрхилхэ гуримуудые үгы болгоо, хүдөө ажахы болон эдеэ хоол хэрэглэгшэд хоёрой хооронд хаалта тогтоогоо. Энээниие һамбаашалан, эдеэ хоолой зүйлнүүдые таһа дүүрэжэ абаад худалдажа, олзо оруулдаг элдэб эсын хоёрой ороондын наймаашад олон болоо. Тингэжэ эдеэ хоолой зүйлнүүдые дэлгүүр дээрэ гаргажа худалдаха ёһотой таараа һайн гуримай тогтоогдоогүй байһан дээрэһээнь продукци үйлэдбэрилэгшэд тэрэниие хэрэглэгшэд хоёр лэ түрүүшын ээлжээндэ хохидолдо ороно. Ондоогоор хэлэбэл, эдеэ хоолой зүйлнүүдэй оптово болон рознично шухала продуктнуудай сэнгүүдтэ гүрэнэй зүгһөө зайлашагүй хиналта тогтоохо гэжэ эрилтэ табина.

ТЕЭД ЮУ ХЭХЭ БОЛОНОБ?

МАНАЙ һАНАХАДА, хүдөө ажахые, агропромышленна комплексые иимэ хүшэр хүндэ байдалһаа гаргахын тула энээн тушаа бэелүүлэгдэжэ байһан гүрэнэй политикада эрид хубилалта оруулха, тэрэнэй хараа шэглэлые иимэ гуримаар ябуулха шухала гэбэл:

Нэгэдэхеэр, ойрын һарануудта Россин правительство, Россин Федерацийн Верховно Совет хүдөөгэй продукци үйлэдбэрилэгшэдые гүрэнэй зүгһөө дэмжэхэ хэмжээнүүдые зохёожо, баталан абаха ёһотой. Тэрээн соо ороной бүхы национальна олзо доходые һалбаринуудай дунда шэнээр хубаахадаа, хүдөөгэй ажалшадай талые онсо харалсаха, тэдээндэ туһалха тусгаар онол арганууудые тодорхойлхо болоно.

Гадна эдеэ хоолой зүйлнүүдые хилын саанаһаа худалдан абалгые хизаарлажа, өөһэдынгөө доторой нөөсэһөө хүн зоноо эдеэ хоолоор батаар хангаха программа зохёохо шухала.

Хоёрдохёор, хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилэгшэдые мүнгэн сангаар хангаха хэрэгые тогтонижоруулха, элдэб монополис ябадалые үгы болгохо, бүйлуулдаг, хангадаг предприятинуудые үмсэлхэдөө тэрээндэ хүдөөгэй ажалшадые үргэнөөр хабаадуулха хэрэгтэй. Тингэхын тула эдеэ хоол бүйлуулдаг, хүдөөдэ барилга хэдэг, элдэб хангалта үзүүлдэг предприятинуудые үмсэлхэдөө тэндэ хүдөөгэй ажалшадта үгтэхэ акциинуудай хиналтын пакедуудые бии болгохо байна.

Мүнөө Верховно Советдэ оруулагдаад байһан хүдөөгэй хамжажануу тухай шэнэ хуулиин проектые түргэнөөр хаража үзэхэ, хүсэндэнь хүргэхэ. Хүдөөдэ ажахы эрхилэлгын элдэб тухэлэй эмхидэлнүүдэй тэгшэ хүгжэхэ—урьһаламжа үгэхэ, страховани хэхэ, али бүхы юумээр хангаха гэхэ мэтэ гуримуудые нарижуулан һайжаруулха ёһотой.

Гурбадахяар, АПК-да зөөрние эзэдтэй болгохо хэрэгые баһал гуримшуулха, ёһотойл ашаг үрэ ехэтэйгээр хүдэлжэ, хямда сэнтэй ехэ продукци үйлэдбэрилжэ шадахаар ажахынуудта түрүүшын ээлжэндэ бюджетнэ урьһаламжа үгэхэ, хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ өөһэдын болон харинн түрэнүүдэй мүнгэ зөөри хабаадуулха онол аргануудые зохёохо хэрэгтэй.

Дүрбэдэхеэр, Россин Федерацийн Верховно Совет правительстватай хамта нэгэ нинтэ аграрна болон газарай хуулинуудые зохёохо болоно. Тиихэдээ Хитад оронойхидол адляар газарые удаан болзороор хүнүүдтэ арендэдэ үгэдэг гуримые манайда хэрэглэхэдэ яанаб? Ушарынь юуб гэхэдэ, арендээр үгтэһэн газарһаа гүрэндэ горитой ашаг олзо оруулагдадаг байна ха юм. Газарай түлөө нэгэ нинтэ налог тогтоохо саг ерээ.

Табадахяар, манай орондо илангаяа хүдөө ажахын эрдэм ухаан ороҗдоошье тоогдохоёо болижо байна. Манайхидал адли эрдэм ухаанда нимэ хайхарамшагүйгөөр хандадаг ондоо гүрэн дэлхэйдэ үгы. Эрдэм ухаамнай доошоо унашахоор гүнзэгы нүхэнэй эрье дээрэ байна гэхэдэ алдуугүй. Манай эрдэмтэдэй олон жэлэй ажалаар бии болгогдоһон үндэр баян ургаса үгэдэг ургамалнуудай сортнууд, ашаг шэмэ ехэтэй үүлтэртэ мал, шубууд хуу һалахаяа байна. Эдэ бүгэдые абарха, аршалха хэрэгтэй. Эрдэмтэд алишье талаһаа гүрэнэй зүгһөө дэмжэгдэхэ зэрэгтэй.

Тиимэһээ бүри нёдондо энээн тушаа Верховно Советдэ баталан абаһан тогтоолые хүсэндэнь хүргэхэ хэрэгтэй.

Зургаадахяар, эгээл шухала юумэн гэхэдэ, хэрбээ хүдөөгэй зоной һуудал байдалые, соёл, гэгээрэл гэхэ мэтэ социальна хамгаалгын асуудалнуудые гүрэнэй бэе дээрээ даажа абаагүй һаань, хүдөө ажахые хүгжөөхэ талаар абтаһан ямаршье һайн программа мүртэй аша үрэ үгэхэгүй. Энээндэ гол анхарал хандуулха шухала.

Тобшолон хэлэхэдэ, аграрна реформын ябаса тухай, мүн Россин хүдөө нютагуудые социальна талаар һэргээн бодхоохо хэмжээнүүд тушаа Россин Арадай депутадуудай II съездын баталан абаһан хуулинуудые дахин хаража үзэхэ саг ерээ. Тэрэнэй үндэнөөр шэнэ хараа шэглэл тодорхойлхо шухала.

В. АГАФОНОВ,
Россин Федерацийн Верховно Советдэй Түрүүлэгшын орлогшо.
(«Сельская жизнь» газетын 1993 оной августын 12-ой номерһоо абтаба).

Хуули ёһото гүрэн байгуулнаб

АРАДУУД САГААРУУЛАГДА
СААШАДАА ЮУН ХЭРЭГТЭЙ

Манай республикын арадуудые сагааруулха тухай асуудал республикынгаа Верховно Советдэй сесси дээрэ хаража үзөөд, тус асуудалаар тусхай тогтоол абаһан гээшэбдн. «Бүхы арадуудай вождинн» хүтэлбэри доро урдань харагдаа, үзэгдөөгүй гэхээр хашалта, хаалта, хэһээлтын ябуулганууд хэгдэдэг байгаа бшуу. Манай ороной хүн бүхэндэ тус асуудал хабаатай байна ха юм.

Совет ороной арадуудые доромжолһон, хашалта хаалтада ороһон ябадалые элирүүлэнгүйгөөр, мүнөө манай общество моральна болон экономическа дэбжэлтэ, хүгжэлтые туйлажа шадахагүй гээшэ. Буряад Республикадаажаһуудаг бүхы арадуудые сагааруулангүйгөөр олон үндэһэ яһатанай национальна хүгжэн һалбаралтые туйлаха хүшэр байгаа.

Орон дотороо демократи үргэнөөр хүгжөөхэмнай гэжэ шуулялдаад, национальна асуудал хаража үзэлгые унжагайруулһан байна. Гэхэ зуура энэ хугасаа соонь элдэб олон үндэһэ яһатанай өөһэдэйнь мэдэрэл хурдан түргэнөөр хүгжөө.

Ород арад мүн лэ тиимэ нацинуудай тоодо ороно. Улаан-Удэдэ боложо үнгэрһэн хуушан һүзэг бариматлдаг ородуудай съезд дээрэ ород арадай соёлые дүүрэнээр хүгжөөхэ тухай дэлгэрэнгыгээр зүбшэн хэлсэһэн байха юм.

Буряад арад хашалта, хаалтын, хамалгын үедэ ехэл хохидолдо ороһон байгаа. Нэгэ республикала байһан арад зониие гурбан тээшэнь таһалжа һалгааһан, урданай бүхы ёһо заншалые мартаха туйлдань хүргэһэн байна. Ушар тиимэһээ түрэнэн хэлээ, соёлоо хүгжөөхэ, мартагдаһан ёһо заншалаа һөргэхэ, бүрхан, шажан мүргэлөө дэгдэжэ, дасан дуганнуудтаа ябадаг болохо гэхэ мэтэ шухала хэмжээ ябуулганнуудые бэелүүлжэ, буряад арадайнгаа хүгжэн һалбаралтые туйлаха зорилго табигдана. Гэхэтэй хамта энэнь үсөөн зонтой үндэһэ яһатан — эвенкнүүдтэ сэхэ хабаатай.

Манай республикада олон тоото арадуудай түлөөлэгшэд ажаһууна, ажаллана. Тэдэнэй национальна түбүүдые, холбоонуудые, хүдэлөөнүүдые эмхидхэнэ. Ганса һүүлэй хоёр жэлэй туршада Бүгдэ Буряадуудай үндэлэһэн соёлой эблэл, Хойто зүгэй үсөөн тоото арадуудай эблэл, Забайкалнин ородой холбоон, «Нэгэдэл» хүдэлөөн, шэмээшэгүүдэй һалбархын түлөө нэгэдэл, солонгос, немец, эвенкнүүдэй национально-соёлой түбүүд, Буряадай сэхээтэнэй холбоон, Хитадай Арадай Республикын Шэнэхээнэй буряадуудай холбоон болон бусад хүдэлөөнүүд, политическэ партинууд байгуулагдаа.

Эдэ бүхы нинтын эмхинүүдэй зорилго гэхэдэ, түрэл хэлэн болон соёлоо хүгжөөхэ, урданай уг заншалаа һэргээхэ ябадал мүн болоно. Тиихэдээ манай республикын хүдэлөөнүүд болон партинууд 20—30-аад онуудай хашалта хаалтын, хардалга гүрдэлгын, мүрдэлгэ мүшхэлтын үедэ гаргагдаһан хуули буса шиидхэбэринүүдые болюулжа, түүхын үнэн зүб байдалые тогтоохо эрилтэ программануудые соогоо табиһан байдаг. Тэрэнь зүб эрилтэ гээшэ ааб даа.

Гэхэтэй хамта «Буряад-монгол арадые сагааруулха тухай» асуудал республикын Верховно Совет тусгаар хаража үзэхэ ёһотой гээд заримшуул тоолодог байна. Энээхэн дурадхал соонь зүйтэй юумэн бии ааб даа. Гэбэшье 110 үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэдэй ажаһуудаг республикада ори ганса буряад арадые сагааруулха гээшэ хайшадаа юм? Бусад 112 арадай түлөөлэгшэдые доромжолһон, эрхэ сүлөөень хаһаһан, тэдэнэй эрилтэ болон хуулита эрхые тоогоогүй ябалал гаргаха болоно гүбди? Тингэжэ огто болохогүй. Ушар тиимэһээ «Буряад Республикын арадуудые сагааруулга» гэһэн асуудал Верховно Советдэй сесси дээрэ харагдаһанинь тон зүб гэжэ хэлэхэмни.

Республика доторхи хүдэлөөнүүд, партинуудай ажал ябуулгые ёһорэнэй бүхы зургааануд дэмжэхэ, туһалха ёһотой байгаа. Мүнөө дээрэ тиимэ юумэн үгы. Олон парминууд болон хүдэлөөнүүд байрлаха, ажалаа ябуулха байрагүй, мүнгэ зөөригүй дээрэһээ эдэ болон бусад шухала асуудалнуудаа өөһэдөө шиидхэхэ аргагүй байна. Эдэ болон бусад шалтагаануудһаа уламжалан, соёлоо, уг заншалаа һэргээхэ, хэлээ хүгжөөхэ талаар хүн зоной дунда соёлой-хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулжа шадахагүй болодог гээшэ. Республикын Верховно Совет, правительство олон арадуудай соёлой түбүүд болон нинтын эмхинүүдэй ябуулдаг хүдэлмэри дэмжэжэ, бюджедһээ мүнгэ һомолхо тухай асуудал саашадаа шиидхэхэ уялгатай.

Манай һанахада, арадуудай национальна һэргээн хүгжэлтын асуудалые соёлой түбүүд болон хүдэлөөнүүд, нинтын эмхинүүд Буряадай эрдэмэй түбэй эрдэмтэдтэй хамта Буряад Республикын арадуудай национальна һэргээн хүгжэлтын программа зохёогоод, республикын Верховно Советдээр тэрэнээ баталха ёһотой. Тус программань түрүүшээр республикын бүхы арадуудай конгресс дээрэ баталагдаха зэрэгтэй.

Ямаршье арадай национальна соёлые хүгжөөхэ асуудал хэлээ хүгжөөлгэһөө эхилхэ ёһотой. Верховно Совет республикын арадуудай хэлэнүүд тухай хуули баталан абаа һэн. Буряад бүлон ород хэлэнүүд гүрэнэй хэлэнүүд гэжэ тоологдоо. Тиимэһээ гүрэнэй хэлэнүүдые үлөөхэ ба саашадань хүгжөөхэ тухай асуудалаар гүрэнэй программа зохёогоод, республикын Министрнүүдэй Совет тус асуудалаар зохихо тогтоол баталан абаа һэн. Энэ программань олон жэлэй туршада бэелүүлэгдэхэ, хүсэндөө орохо гээд тэмдэглэе. Гүрэнэй программа Верховно Советдэй ойрын сесси дээрэ баталагдаха ёһотой гээшэ.

«Политическэ хардалга гүрдэлгэдэ орогшодые сагааруулха тухай» Россин Федерацийн Хуулийн үндэһэ... публикын Верховно С... Президиум хардалга г... дэ орогшодой эрые... тухай республиканска... си байгуулха гэжэ ш... байгаа. Тус комиссид... хан саг соо хүдэлөөб... долдо, хардалга гүр... орогшод гэжэ үзэ... үгөөд, саашань нэгэшэ... хэхэ аргагүй байна... Россин Федерацийн т... лийн нарижуулагдаг... ные гэршэлнэ.

Хардалга гүрдэлгэ... һон хүнүүд мүнөө бол... гааруулагдаһан тухай... шэлгэ бэлэхэнээр абаг...

ГАРГАШ... БАГАТА...

Жэл бүхэндэ ган... бэрхэшээллэ ородог... аймагай Үдын совхо... жэлэй туршада нари... той мериное хони үс... нэ. Тини ажахын хр... лэгшэд энэ һалбарин... гаргаша ехэтэй байны... да абажа, нютагайн... гаалнин эрхэ байдал... рама буряад үүлтэрэ... үсхэбэрилхэ гэжэ... һэн. Хитадай Арада... публикын Үбэр-Монгол... тономито аймагһаа и... тэрэй һүрэг хони хуу... абаад, асарһан юм.

Нютагаа бусажа ер... ряад үүлтэрэй 500 зо... дынь һайнаар үбэл... гадна, 300 хурьган... өөдэргэнөөр түлжүү... байна. Ц-Е. Чимитдо... харуулһалдаг энэ һүрэ... үбэлэй, хабарай сагта... үбһөөр хооллуулагдаг... шээгдээд, ондо ороо... нид нарин ноохотой б... нидтол адли талха т... зүйл эдидэгтүй. Тини... рэние үсхэбэрилхэдэ... шань нилээд бага... бшуу.

В. ЖИГЖ...

НАЙДАН...

ЗУНАЙ... ЗУРАГЛАЛ...

...гэр арюун нют... гүүл зөөлэн хүг... лэн соохоо бүр... бэржэ байһан о... хэ үсдөө һүгэд... дагласкэ мүргөө... нитан бүхэнэй ан... юун нугын ган... далуулха шэдид... машажа баясна... жэ зүлгэ нугад... нэй жаргал эдл... бүүн басаган х... хилдэхые хараха... гэн наһатай болг... гэн шэнгээр ата...

...эхэнэрэй хол... ар залуугай зол... бежэ дахин ерэ... лүүдгүйхэн абт...

...ҺАЙХАН... ЗАНШАЛ...

...унай, үреэлэй... ...угайхан шагнаа... ойлг... ...дьхэл зүрхэм у... ...ымэг нюдэдэ... ...ашаймаа ...ҺАН... ...ижар гоёор орэд... ...тай шухал... ...ай бэлэг абаха... ...ан пашхан үгэ... ...аршалга шагнах... ...ыл буряад үбгэ... ...ниһээш сэнтэй б...

...рэл һайхан нют... ...бшэн сэсэн нүхэн... ...э, хуримда ура... ...олэй хүндэн ну... ...ог орон баясаг... ...соом нарэ гарад... ...ҺАН ЗАНШАЛТА...

...Бу... ...ан, һанан дурс... ...ы холын түүхые... ...дэр дээрэ тахи... ...жэгэн сэсэн ухэ... ...эн зүрхэнһөө... ...ытэ...

ШАЛГАЖ... ҮЗЭБЭ...

Локомотив-вагон за... гын заводой профсо... ференци боложо, пре... ни захиргаанай, пр... баталһан хамтан х... хэр бэелүүлэгдэжэ бай... габа. Заводой директо... Коренев байгша оной... шын хахад жэлэй... ямараар хүдэлһэн ту... ларагшадта элидхэ... гасаа соо түсэбһөө... электровоз, 4 дизел... мотивай 88 мөөр з... лагдаа. 24,5 миллион... гэй түлөөһэтэй... үзүүлхэ ёһотой аад, т... рээ 28,5 миллион т... хүргэгдөө.

Гэбэшье заводой... һангай байдал хүн... байһаар. Түмэр замуу... приятнууд заводой... абаһанайнгаа түлөө... гоо тоосоногүй. Энэ... журам хангалтагүй... тэмдэглэлтэй.. Арх... гурим журам хазаг... най түлөө заводноо... 30-аад хүн хүдэлмэрэ... гагдана. Үнгэрэгшэ ж... кабрь һарынхида орм... лин хүлһэнэй хэмж... дахин дээшэлүүлэгдэ...

Хамтын хэлсээ... талаар заводой зат... профкомой хэжэ ба... дэлмэридэ конферен... галтатай гэһэн сэгиз...

Т. СОБИН...

Юрий Смирнов «Бурятстрой» нэгэдэлэй автобазада арба гаран жэлэй туршада жолоошоноор хүдэлхэдөө, ажалай түрүүшүүлэй тоодо ороһоҥ алдартай юм. Энэ нүхэрнай автомашинаяа һайн харуулһатай байлгажа, республикын ямаршье аймаг ашаа шэрэхээр бэлэн байдаг. Дүршэлтэй жолоошон сагай хүшэр үедэшье арга боломжоороо оролдоно, барилгашадта али болохоор туһалхые эрмэлзэдэг заншалтай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: жолоошон Ю. Смирнов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ХҮСЭЛЭЛ ОРОЛДОЛГОНУУДАА НЭГЭДҮҮЛЭН

НОВОСИБИРСК. Россин эрдэмэй академийн Сибириин отделениин ба США-гай Национальна академийн биологуудай хамтын экспедиц Алтайн хизааараар мянгаад шахуу километр зам гаталаа юм. Байгаали хамгаалгада ба тэрэниие ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэлгэдэ шэглүүлэгдэһэн удаан болзорой хамтын хэдэ, хэдэн проектнүүд зохёогдохо ёһотой. Тобшолон хэлэбэл, Алтайн хизаарай ба Аляскын, Сибириин ба Америкын талануудай байгаалиие сасуулжа үзэхэ шиидхэбэри абтанхай.

Һүүлэй жэлнүүдтэ Сибириин ба Америкын биологууд хамтын туршалгануудые үнгэргэхэ талаар дүй дүршэлтэй болонхой. Шэнжэлэлгын хүдэлмэриин хэдэн асуудалнуудые урдшалан шиидхэхэ хэрэгтэй гэжэ түрүүшын туршалгануудые харуулһан байгаа.

ҺАНАТАЙ ЗОНИНУУД

СНГ: ТОБШО ҺОНИНУУД

САМАРА. Ороохоной ургаса хуряаха асуудалаар областной Соведэй онсо сесси зарлаха хэрэгтэй гэжэ областной захиргаанай гулваагай орлогшо Борис Трегубов тоолоно. Хүдөө ажахын управлениин начальнигай һаргаагаа зобоһониншье ой. / той даб даа. Ороохо үйлэдбэрилэгшэдтэй тоосохо мүнгэн зөөриин үгы дээрэһээ ороохоной баян ургаса хуряагдангүй үлэжэ болохо бшуу.

«Самарахлебопродукт» нэгэдэл областийн ажахынуудта 20 миллиард шахуу түхэригэй үри шэритэй юм. Тэрэнь үдэр бүри 2,5 миллиард түхэригөөр нэмэнэ. Хэрбээ хүдөөгэй ажалшадта салин мүнгыень саг соонь түлөөгүй һаань, мүнгэнэй үнэ сэнгэй буураха ябадал механизаторнуудые хохидуулха байна бшуу. Гадна ажахынуудта түлишэ худалдажа абахада, бусад гаргашануудта мүнгэн хэрэгтэй байха.

Областьдо мүнгэн зөөринь барагданхай. Ороохо худалдажа абахын тулада мүнгэ урьһаар үгэхэбди гэжэ правительствын хэһэн найдуулганууд дүүргэгдэнэгүй. Иимэ байдалай тохёолдоод байхада, федеральна бюджедтэ областийн оруулагдадаг мүнгэн зөөриие саг зуура оруулангүй байха юм гү гэжэ депутат Б. Трегубов тоолоно.

КҮЗБАСС. Түмэр замай тарифуудай дахин нэмэгдэхэдэ, Кузбассай нүүрһэ гадаадын үүрэнүүдтэ худалдаанда эльгээһэнэй туһагүй болобо гэжэ нютагай телевиденеэр үгэ хэлэхэдээ, регионой губернаторай орлогшо Игорь Прокудин мэдүүлээ һэн. Транспортын гаргашануудай дээшэлүүлэгдэһэнһээ уламжалан, нүүрһэнэй ба химическэ продукциин сэнгүүд дэлхэй дээрэхи хэмжээнһээ нэгэ хахад дахин ехэ болоо. Тиимэһээ тэдэнине харини гүрэнүүдтэ худалдаһанай дэмы гэжэ тэрэ онсолон заагаа һэн.

Индустриальна хизаарай хүтэлбэрилэгшын хэлэһээдэй ёһоор, иимэ байдал хизаарай социальна һалбарида ехэ сохилто болохо. Жэшээнь, энэ мүнгэн зөөреэр эдеэ хоолой промышленностиин предприятинууд, аэропорт һэльбэн шэнэдхэгдэхээр түсэблэгдэнхэй байгаа юм. Кузбассай продукци гадаадын гүрэнүүдтэ худалдалга дүрбэ дахин нэмэһэн байгаа ха юм. Дэлхэйн дэлгүүр дээрэ Россин ба хизаарай аша туһые сахидаг зуугаад шахуу хамтын предприяти байгуулагданхай юм. Тэдэнэрэй ажаллаха гээшэнь хэсүү болохонь хаш.

ВОЛГОГРАД. Областийн сорго хоолой үйлэдбэрилдэг завод элдэб диаметрэй 20 мянга гаран тонно нефтийн сорго хоолой Кувейтэдэ эльгээхэ болонхой. Германийн, Японой, Аргентинын мэдээжэ фирмэнүүдэй хабаадаһан уласхоорондын конкурсдо иимэ захил дүүргэхэ эрхэдэ хүртэһэн байгаа юм. Түрүүшын хэһэг соргонуудые һайн шанартайгаар саг болзортонь үйлэдбэрилөө һаань, заводто ерэхэ жэлдэ бүри ехэ захил хэгдэхэ юм. Сентябрь һарада Кувейтэдэ продукцияа эльгээжэ эхилхэ түсэбтэй.

ТАШКЕНТ. Жэлдээ 2,5 миллион погонно метр шэл үйлэдбэрилдэг Узбекистанай Газалкентскэ шэлэй завод продукциингаа сэнгүүдые шэнээр хаража үзэбэ. Жэлэй эхинһээ хойшо 1 погонно метр шэлэй сэн 5 дахин нэмэжэ, погонно метрынь 875 түхэригтэ болоо һэн. Республикада энэ продукциин ехээр хэрэглэгдэдэг байгаашье һаань, тэрэнэй сэнгые 20 процент бага болгохо арга боломжо заводой хүтэлбэрилэгшэд олоо юм ха.

ХАБАРОВСК. Эндэхи аэропортын оршомдо һуралсалай-һорилгын ниндэлгэ хэжэ байгаад, Алас-Дурныи авиаторнуудай һуралсалай-һорилгын түбэй вертолет гэнэ усалда ороһон байгаа.

Энэ вертолет Япондо бүтээгдэһэн юм ха. Вертоледдоор ниндэжэ ябаһан курсант —Японой эрхэтэн наһа бараа. Россин летчик-инструктор хүндөөр, гэмэлтэжэ, больницада оруулагдаа. Гэнэ усалай шалтагаанууде элирүүлжэ байнхай.

БИРОБИДЖАН. Еврейн автономито областийн захиргаанай түбтэ уласхоорондын «Биробиджан-93» гэһэн яармаг нээгдэнхэй. Эд бараа үйлэдбэрилэгшэдэй нютагай холбооной ба оёдолой «Надежда» нэгэдэлэй үүсхэлээр тэрэ үнгэргэгдэнэ. Алас-Дурна хизаарай, Сибириин, Россин түбэй областьнуудай 200 гаран предприяти болон эмхи зургаануд яармагта хабаадаха тухай захил үгэһэн байна. Гадаадын ороннуудай дундаһаа Хитадай фирмэнүүд, мүн тэрэшэлэн Японой, Энэдхэгэй, США-гай, Франциин, Урда-Корейн, Израилиин аша туһые харуулдаг хамтын предприятинууд яармагта баһал хабаадана.

Арадай хэрэглэмжын эд бараа, эдеэ хоолой зүйлнүүд, барилгын материалнууд, хүдөө ажахын машинануд, электротехническэ промышленностиин продукци яармагта үргэнөөр дэлгээгдэнхэй.

...ЙГ...

...ЙГ БҮХЭН баг... ...дмар нэгэн юум... ...холтой, һэдэбтэй... ...нонирхолцень... ...хойшо гэр бүлэ... ...хүгжөөжэ, үр... ...үжүүлбэл, ур... ...наһанайнгаа... ...ладаа зүбөөр, эо... ...шиидхэхэ зэрг... ...р бүлын удаа... ...багшанар хүнэ... ...алай бүрилдэхэ... ...ишэгүй нүлөө үг... ...гала мүнөө саг... ...хэлээ үзэхэ, ...гэй шэнэ долгё... ...хүсэлэн байх... ...наһатаниие эхэн... ...түрэлхи хэлэн... ...осоруулжа, ухаа... ...һургаха гээшэ т... ...зүб шиидхэбэр...

...ар яһанай мэдэ... ...дагестан поэт... ...сович Гамзатов... ...ньэ байдаг:

Манай ороной... ...ан тэнгэриин об... ...д шэнги оёһэдэ... ...рэлтэй, оёһэдэ... ...хэмжээтэй, н... Тэрэ илгаам... ...түрэлхи ара... ...бэлигые үгтэ... ...хүгжөөжэ байх... ...хымнай түрэлхи... ...но. Огторгойдо... ...мо мүшэн юун... ...б даа? Харин... ...ни олон: томош... ...е одо мүшэд... ...рж

байгуулнабди

Хуулиин үндэһөөр
икын Верховно Сов
идиум хардалга гар
рогшодой эрхые бүх
й республиканска
айгуулха гэжэ шин
а. Түс комиссида
саг соо хүдэлөөб, ү
р. хардалга гүрдэ
шод гэжэ үнэмш
д, саашань нэгэшье
аргагүй байһан
ын Федерацийн түс
нарижуулагдаагүй
гэршэлнэ.
рдалга гүрдэлгэдэ
хүнүүд мүнөө болото
улагдаһан тухай
э бэлэхэнээр абаха

ЗАГДАА ЭГТЭЙБ

байна. Министерств
н бүсад албан эр
а ажаллагшад о
га һаад ушаруулна.
хэдэ, манай респуб
айдаг россин нем
э байдалда оронхо
Іажан мүргэлдэ
хүн зон ехэ анхара
даг болонхой. Олон
ай хүн зон өөрыг
нуудаа һэргээһэн
хэрэгтэ бидэнэр
эрэ туһалха бай
хэлэхээр. Манай
твада эдэ бүхы
ой түлөө харюусад
д хэрэгтэй байгаа
э минии дурдаһан
алнуудые шиндхэжэ
омитет хэрэгтэй гэж
р.
сия Федерацийн
н түс асуудалаар
Зарлигые, мүн Р
рацийн Верховно
н Федерацийн тус
мүн «Буряад Реп
арадуудые сагаар
» республикын Вер
эй шиндхэбэрие
гээшэ мүнөөдэрэй
зорилгонуудай нэг
гэжэ тэмдэглээд,
е эдэ документ
элэн, ажал ябуул
ижүүлхэ үялгатай
Н.-Ц. ДАБА

ряад Республикын
нүүдэй Советэй на
на харилсаануудай
һагые даа

ГАРГАША БАГАТАЙ

л бүхэндэ ган гас
шээлдэ ородог
Удын совхоз
туршада нарин
мериное хони үсхэ
ийн ажахын хүтэ
д энэ һалбарин
ша ехэтэй байһые
бажа, нютагайнга
ин эрхэ байдалда
буряад үүлтэрэй
эрилхэ гэжэ ш
Хитадай Арадай
кын Үбэр-Монголой
ито аймарһаа нимэ
һүрэг хони худал
, асарһан юм.
тагаа бусажа ерэн
үүлтэрэй 500 эхэ
һайнаар үбэлжэ
300 хурьган аб
гэнөөр түлжүүлэ
Ц-Е. Чимитдорж
халдаг энэ һүрэг
й, хабарай сагта
р хооллуулагдажа
ээд, ондо ороо. Э
арин нооһотой бус
л адли талха тар
эдидэгүй. Тиимэ
е үсхэбэрилхэдэ
нилээд бага

В. ЖИГЖИТ

ШАЛГАЖ ҮЗЭБЭ

омотив-вагон заво
заводой профсоюй
ди боложо, предс
ахиргаанай, проф
ан хамтан хэл
елүүлэгдэжэ байнам
Заводой директор
ев байгша оной
хахад жэлэй тур
ар хүдэлэн тухай
шадта элидхээ. Эн
соо түсэбөөө ха
овоз, 4 дизель,
ай 88 мөөр зай
а. 24,5 миллион т
түлөөһэтэй хан
ө ёһотой аад, үнэ
28,5 миллион түл
дөө.
эшье заводой
й байдал хүндэ
ар. Түмэр замууд
инууд заводой пр
найнгаа түлөө са
оосоногүй. Эндэ
хангалтагүй му
глэлтэй. Архида
журам хазагайр
үлөө заводһоо һар
й хүн худэлмэрий
а. Үнгэрэгшэ жэл
һарынхида орхо
хүлһэнэй хэмжэн
дэсэлүүлэгдэ
тын хэлсэй бэ
о заводой захир
омой хэжэ байн
ридэ конференц
тай гэһэн сэгнэлт

Т. СОБИНК

Залуу уран зохёолшодой конференциие

үгтуулан

БҮХЭН багаһаа хой-
ор нэгэн юумэндэ һо-
той, һэдэбтэй байдаг.
Конкирхолыень анхан-
шо гэр бүлэдөө зү-
гжөөжэ, үргэдхэжэ,
үлөөл, урмашуул-
ваһанайнгаа хэрэгые
даа зүбөөр, зоборигүй-
шиндхэхэ зэргэтэй.
бүлын удаа һургуу-
бшанар хүнэй абари,
ай бүрилдэхэ хэрэгтэ
гүй нүлөө үзүүлдэг.
ана мүнөө саста үндэ-
лэрэ үзэхэ, шудалха
шэнэ долгёор эдэб-
дүсэлэн байхада, ба-
атанние эхын ураг
үрэлхи хэлэн дээрэнь
оруулжа, ухамайлуул-
гаха гээшэ тон шу-
өб шиндхэбэри боло-
р һанай мэдээжэ со-
естан поэт Расул
ович Гамзатов иигэжэ
байдаг:
Манай ороной олон
тэнгэриин олон одо
шэнги өөнэдын өөр-
ытай, өөнэдын томо,
хэмжээтэй, илгаатай
Тэрэ илгаамнай ха-
үрэлхи арадайнгаа
ылитые үүгэлжэлүү-
гжөөжэ байха түрэ-
мнай түрэлхи хэлэн
Орторгойдо ори ган-
о мушэн юундээ хэ-
даа? Харин янза
олон; томошье, жэ-
одо мушэд үймэн
байхадаа, һүниин
ө һаһан ха юм...
ай ехэ түрэн түрын
дэбжэлтын зогсо-
ан үедэ ородһоо бу-
ара һатадай хэлэ,
тоогдохоёо болижо,
ганса ород хэлэтэй
ороддожо байһан
эдэ үгэнүүдые мэдээ-
дурсагдагша уран
үлтэрэй элирхэйлээ.
орон түрын үнэр
удэнэ һатанай бүлэ
ураад арадайнгаа үн-
үрэлтэй, үнгэ һай-
мушэн шэнги тодо-
толоржо байхын тү-
утайнгаа һайн һай-
заншалнуудые ба-
ай, алишье талааараа
ёһотойбди. Эдэ мэ-
ршашатай байха хэ-
үбэлэн түрүүндэ тү-
хэлэнай, тамгатай
ай дэмбэрэлтэ нүлөө-
үлхэ табисуурталй...
эн дундаа харилц-
, анхан өөнэдынгөө
ылитые урдаа хүндын
мтэрэ барижа та-
, талархалсадаг,
ааша анда мүхэд бо-
ха юм.
манай уран зо-
искусство хадаа тү-
адайнгаа уран һайха-
одолой хэм-
арга боломжонуудые
абаһан дээдын ша-
байха ёһотой.
мэтэ эрилтэнүүдтэ
саага түрэл литератур-
кусственнай энхэ бе-
ашан утгажа тэнжэһэн
ай ураг мэтэ үрэ-
үрэлхи хэлэндэмнай
ам хүгжэхэ эрдэ үгэтэй
ибтан һануулха ду-
үрэнэ. Нимэ зайлаша-
ангин ушар табисуу-
йһан хойно уран зо-
бөөжэ эхилһэн залуу
үрэлхи хэлээ, угайн-
ылые һайнаар шудал-
ниньень бэедэ шэн-
зүрхэ сэдьхэлэйнгээ
үдэе аялга хүгжэ-
арга боломжоор, үн-
нэйнгөө хэб заншал

БОДОЛОЙ ТЭЖЭЭЛ ХААНАҺААБ?

агнажа, уншажа, һанамжа-
нуудаа бэшэжэ, эльгээжэ
байха ёһотой. Юрэдөөл, түр-
элхи хэлэнэйнгээ газетэ,
журналнуудые захижа ун-
шадаг, ороной һайшаалда
хүртэдэг нютаг нугынгаа үн-
дэр бодолтой, үргэн сэдь-
хэлтэй ажалша хүнүүд тухай
(ерээдүйнгөө зохёолнуудай
түрэдэг. Жэшээлхэдэ, мүн түр-
элхи хэлэнэйнгээ уран хүр-
са арга боломжонуудые һу-
рагшадта тайлбарилжа, тэ-
дэндэ дурлуулжа байдаг
багшанар тухай манай за-
луу зохёолшод нютаг нютаг-
гуудһаа бэшэжэ, хэблүүл-
жэ байха ёһотой. Эдэ мэтэ-
шье хадаа эхилэн бэшэгшэ-
дэймнай, залуу зохёолшод-
дэймнай бэшэлгэ, найруулгын
сэгнэшэгүй һургуули
болохо байнал.
«Буряад үнэн» газетын
хуудаһануудта өөр өөрын
оньһотой, онцлотой шүлэгүүд
олоор толилогдожол байдаг.
Тэдэнэй авторнууд — олон
янзын мэргэжэлэй, янза бү-
риин наһанай зон байха.
Жэшээлхэдэ, эдир залуу
наһанһаа хүнэй элүүр эн-
хын хэрэгтэ арга шадабаряа
зорюулха гэһэн хүсэлтэй
арадай аргашан Матвей Чой-
боков һүүлэй арбаад жэл
соо уран шүлэг эршэмтэй-
гээр сэшэжэ, түрүүшынгээ
шүлэгүүдэй «Сэнхир хадаг»
гэжэ согсолбори уншагшад-
таа үргэнэн байна. Тэрэнь
олондо урмашагдан уттаг-
даа һэн. Поэт «Сэсэг-үүлэ-
дэй нюуса шэбэнээ шагна-
даг» хабааараа философско
гүн удхатай шүлэгүүдые
һүүлэй үедэ олоор бэшэнэ:

Амгалан байдал
олондо заяажа гээгдэһэн,
Ами наһаяа
шатаан ошоһон
нүхэдэйнгөө
Хүн солынь
магтан-дуулан шэбэшэнэм,
Хүшөө болгон
хэдыхэн шүлгөө
шэбэнэнэм.

Цырен-Ханда Дарибазаро-
роза — бэшэлгэ-найруулгын
талаар ехэ бэлэдхэлтэй хүн.
Эхэ нютаг, үе саг тухайгаа
поэдэй уран шүлэгүүдые ун-
шагшаднай һанадаг байха:

Намарай хуушаар,
дайдын нэмһэг сагта
Нимгэршэһэн шарайтай
нютагин хайратайш,
Наруули үгбээнүүд
хадагдажа бүрыгөөд,
Намагай үлэншье
хагдаржа бүхыгөөд,
Галта улаалзай һаһамни
Хурдан яруу үдэрнүүд
хүлгүү сагтай урнлдан,
Хабсагайн хаяа мүлиһэн
хүйтэн булагай уһандал
Хүрин алаг зүрхэндэм
хобол гарган үнгэрнэл...

Ямар нэгэн ушарһаа сэдь-
хэл бодолойнгоо хүлеэхэдэ,
тэрэ мэдэрэлыень бусадта
бахархан мэдүүлхэ хүсэл
үрэдэг. Жэшээлхэдэ, жэ-
лэй дүрбэн сагай һэлгэсэл-
дээн—хүнэй сэдьхэл бодо-
лой изагуурта ямар нэгэн
гунигай, үгышье һаа, баяр
бахархалай мэдэрэл түрүү-
лэн байдаг гээшэ.
Үдэрэй утада, наранай
игаабарида байгаали дэлхэйн
шэнээр һалбаржа, янза бү-
риин сэсэг набшаар надхан,
жэгүүртэнэй аялгаг зэдэ-
лэн байхада, сэдьхэл бодол
баярай һайхан мэдэрэлээр
халигүй яахаб? Үгышье
һаа, намарай набтар хара-
лган огторгой доро бусаһан
шубуудай хахасалгын дуу-
гаар гуниглан, дайдын нюу-
руугай хагдаран гуужажа
байхада, уйдхартайл байха
жэшээтэй.
Эхэ сэсэн байгаалжһаа
эдэ мэтын удхатай, унги-
тай уран мэдэрэлһээ һонин
бодол түрэжэ, шүлэг зохёол
бэшэгдэдэг ёһотой.
Буряад ороныймнай орон
нютагуудһаа түрэлхи хэлэн-
дээ аргагүй дуратай, тэрээ-
гээрээ сэдьхэлэйнгээ оршон
үеые түүрээхэ хабатай ара-
даймнай дундаһаа алтан бэ-
лигтэн, уран зохёолоо түү-
лөөлхэ мэргэжэлтэд олон
байна. Тэдэнэй тоодо залуу
үетэлнай Д-Н. Хобраков
(Баргажан), Н. Шабаев
(Улаан-Үдэ), Д. Райцанова,
(Москва), Ц. Цырендоржие-
в, Ц-Ж. Бадмаев, Б-Ж.
Дашиев (Ярууна), Ш-Х. Ба-
зарсадаева (Ага), С. Сан-
дажов (Аха), Д. Дамбаев,
Э. Дугаров (Хорин) болон
бусад хэдэн жэлэй турша-
да һайхан шүлэг зохёолойн-
гоо жолоо гээшье баржа,
улад зондоо эрхим дээжы-
ень дуулгажа ябана.
Саашадаа буряад поэзиин,
уран зохёолой залуу үетэн
орон хангайнгаа эртын һай-
ханние түшэглэн сахижа,
амидаралта эхэ байгаалаги-
гаа шанар шэнжые үргэн
магтажа, һонин уран зэргэ-
сүүлгэтэй найруулта-зо-
хёолнуудаараа улад зоноо
баясуулжа ябахань болто-
гой.

Б. ЖАНЧИПОВ.

Уран зохёолой хүүдэһэн

ШЭНЭ АМИСХАЛ ОРОБО

Энэ жэлэй октябрийн 19—20-до Улаан-Үдэ хотодо залуушуулай 15-дахи конференци үнгэрүүлгдэхэнь.
Эгээл мүнөө хамаг хүсэеэ буряад уран зохёолойнгоо саашанхи хүгжэлтэдэ табижа, ерээдүйнгөө халаан тухай эгээл харюусалгатайгаар бодожо үзэхэ саг ерээ. Гэбэшье, һүүлэй үедэ ябала һайн зохёолнуудые бэшэжэ байһан залуушуул үшөө бии. Тэдэнэрэй дунда М. Чойбонов, С. Сандаков, Н. Шабаев, А. Лыгденов, Э. Будаев, Ц. Бадмаев, Р. Шоймордановтой болон бусад тоологдоно.
Мүнөө энэ конференцидэ бэлдэлгэ түлэг дундаа ябажа байна. Түнхэнэй, Захааминай, Яруунын, Хурамхаанай, Хэжэнгын, Мухар-Шэбэрэй болон Улаан-Үдын уран зохёолой нэгэдэлнүүдһээ залуу авторнуудай гар бэшэгүүд манай холбоондо орожо эхилэнхэй. Энэ конференцидэ ороһон зохёолнуудые манай мэдээжэ уран зохёолшод түрүүн хаража үзөөд, уншаад, семинарнууд дээрэ авторнуудтайнь танилсаха, зүбшэн хэлсэхэ юм. Тус конференцидэ шалгарһан эрхим зохёолнуудые урмашуулха хоёр шан бии.
Нэгэдэхинь Яруунын аймагта эгээ түрүүн бии болгогдоһон «Булаг» гэжэ уран зохёолой бүлгэмэй шан болоно. Түрүүн энэ шанда 14-дэхи конференци дээрэ шалгарһан поэт Цыренжаб Бадмаев хүртөө бэлэй. Харин Мэлс Самбуевай нэрэмжэтэ хоёрдохи шангые Захааминай аймагай врач В. Бандеев өөрынгөө хубиин үүсхэлээр бии болгобо. Энэ шангайнь 50.000 түхэриг манай кассада оронхой. Иигээд лэ бидэнэр залуу уран зохёолшодой шэнэ зохёолнуудые үшөө хүлеэһэн зандаабди. Зохёолнуудаа сентябриин 20 болотор Буряадай Уран зохёолшодой холбоондо нимэ адресаар эльгээхэдэ болохо:

670000, Улаан-Үдэ, Ленинэй үйлсэ, 30.
Буряадай Уран зохёолшодой холбоон.

Хэбэд номхон Хэжэнгэ нютагһаа гарбалтай Цэдэн Хүбүүхэйн Баяр Батадоржиев хоёр наһаараа ехэхэн илгаатайшье һаа, уран үгын, уянгата аялгын талаар, юрэнхыдөө, уран һайханай ойлгосо мэдэсын аргада сэдьхэл бодолоороо дүтөөр нүхэсэнхэй юм.

Мүнөө ажалай ветеран Цэдэн Хүбүүхэйн залуу наһанһаа захалжа, орон нютаг, инаг дуран тухай уянгата, шүлэгүүдые бэшэдэг. Харин инженер-электроник мэргэжэлтэй Баяр Батадоржиев һургуулида һуража ябахадаа хүгжэмэй бэшэг-ното шудалһан, баяан дээрэ наадажа мэргэжэһэн юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) залуу композитэр Б. Батадоржиев поэт Ц. Хүбүүхэйн хоёр нютагайнгаа дуушадтай шэнэ дуугаа гүйсэдхэхөөр бэлдэнэ.

Б. ЖАНЧИПОВ.

ШАШАГ БОРБИЛОО

(ОНТОХОН)

Борбилоо шубуунай боро нэтэрүүе хүн бүхэн мэдэхэ байха. Борбилоонуудта орходоо арьягар томо бэетэй гулабхаа шубуунай тоншохёо байһан ороһо аман дорохоонь буляажа абаад, амандаа зуугаад, саашаа нидэжэ ябашадаг ха юм.
Үбэлэй янгинама шанга хүйтэндэ борбилоонууд хүлдэжэ үхэшэһэн байдаггүй, гэрэй хушалта дээгүүр жэрылдэжэ һуугаад, «шагшог» шашалдажа, пишаганалдажа һуудаг.
Нэгэ нимэ ушар хээ, хаана болоһон байгаа юм— бү мэдэе. Борбилоонуудай шашалдахые ойлгодог хүн байһан юм ха гэлсэдэг.
...Нэгэ айлай газаа борбилоонууд олоороо суглараад, эдэенэй үлэгдэл болоод бусад элдэб юумэ, үбдэл-сүбдэл суглуулжа, ехэ сүлөөгүй байба ха. Газар дээгүүр нишэ тишэээ собхоролдон ябажа, «амтатай-амтатай» гэлдэжэ байжа гүйлдэнэ.
Эгээл энэ үедэ хаанаһаашьеб нэгэ борбилоо ниидэжэ ерээд, тэдэнэй дунда һуушаба. Ехэл гайхаһан, баярлаһан янзатайгаар нүхэдтөө хандаба:
— Һүү, нүхэд! Битнай булай ехэ һонинтой ерэбэб.
— Зай, зай! Бушуу тургэн хөөрьш,—гэлдэбэ нүхэдынь.
Хөөрөөншье эхилшэбэ. Шашаг борбилоо шадал мэдүүлэн шашаба:
— Үсэгэлдэр гээшэ гү, али уржадэр гээшэ гү — мартаад байнаб, хэхэ, хөөрэхэ юумэн олон аад, мартагдашана. Байзагты, байзагты, һанабаб. Хүндын хүхэ жалгые хүндэлэн ниидэжэ ябатарни, шагшага шубуун үрдаһаамни уттажа ерэбэл даа.
— Шагныш, дуулыш,— гэжэ байжа эбдүүсэбэ тэрэмни.
— Юун болооб, хэлыш түргэн гэбэб. Шагшагын олоо дахин «шаг-шаг» гэжэ байжа шашахада залхуршоод, би тэрэнние балайшье схээр шагнажа тоожо үгэбэгүйб. Харин шагшагамни һалаха, һандаха юм бэшэ:
— Баярлыш гэбэ. Үнөөхи маниие баржа эдиһэг, һэтэрхэй һүүлтэ, шуһан улаан нюдэтэ харсага дайсан үсэгэлдэр һалаа, хосороо гэлсэнэ. Хүхэ сэнхир огторгойгоор, хүбэн сагаан үүлэнэй дээгүүр дүүлижэ ябадаг хүсэ ехэтэй бүргэд шубуунтай харсага дайралдаад, хам оролсон хадаралдажа байһаар, бүргэдтэ бута нюдаруулжа үхэшоо гэлсэнэ. Баярлыш! —гэжэ байжа шагшага ондогонобо.
Нүхэр борбилоогойнгоо хөөрөөе шагнажа байһан борбилоонууд амануудаа ангайгалдажа һуужа байба. Зариманиинь этигэнэшье хэбэртэй, нүгөө зариманиинь ойлгоно, тооношьегүй хэбэртэй.
— Худал бэшэ аал даа, —гэбэ нэгэниинь.
Үнөөхи шашаг борбилоо урдаа оруулнагүй. Хөөрөөндөө һогтошоод, согсогонохо, собхорхонь аргагүй:
— Нээрээл даа, нээрээ! Харсага дайсанһаа хахасажа, амарха сагнай ерээ. Одоол битнай удамарша болохоб. Шагшага, шаазгайтай худа ураг болохобди,— гэжэ байжа шашажал байба.
Эгээл энэ үедэнь һалхин худэлжэ, хара һүүдэр халта үзэгдэбэ... Борбилоонууд булта гэрэй һарабша доогуур дары түргэн хоргодошобо. Үнөөхи хөөрүү шашаг борбилоомнай шаша шашаһаар, юунэй болоһые ойлгожо ядаһаар гансаараа үлэшэһэн байгаа.
...Удааншье болонгүй, юумэнэй намдахада, аюулай холодоһон хойно борбилоонууд һарабша дорохоо гаража, эдеэнэй үлэгдэл түүхэеэ ерэбэ. Тэндэ үнөөхи шашаг борбилоо харагдабагүй, харин хоёр-гурбан үдэн лэ һалхинда хиидэжэ байба ха.

Даша-Дондок ЦЫРЕНЖАПОВ.

С. САНДАКОВ

Замни урдам ямар бэ?—
Зүрхэмни гэншэнэ.
Сагай түргэн гүйдэлтэй
Зуралдэшэн алдана.
Замни урдам ямар бэ?—
Зүрхэмни яншана.
Хүнэй һэшхэл һэргээхэ
Үгэнүүдые бэдэрнэ.
Замни урдам ямар бэ?—
Зүрхэмни уйдана.
Дахин тэрэ «сагаан
толбо»
Элируулхэгүйе зүгнэнэ.

ЗУРАГ

Үлгэн дэлхэйн
Үлгы дээгүүр
Үүрэй туна
Үндынэ.
Һүлэмхи толоор
Һүүлшын мүшэн
Холын холо
Хайлана.
Һаруул наран
Һарьдагай саана
Һэреэд удаан
Һуяана.
Шэнэ үдэр
Шууяа татан,
Шугы соогуур
Шууяна.

НҮХЭДТӨӨ

Наһанаймнай харгыда
гаталан гарахэ
голнуудшье урдаха,
Найгалзан һууһан
сагаахан
хуһаншье үмхирхэ.
Аажамхан харгыдаш
аадар бороошье
адхарха,
Амараг гансаш
үдэр һүнигүй
хүлезжэл байха.
Наһамнай таабарил:
ямаршье харюу
үгэхэ аргагүй.
Найдан ябаһан
халуун дураншни
туһалхагүйл.
Гансал өөртөө
этигэн ябаха
байдал,
Галаа дэгжээн,
унтараангүй
ябаха шадал.
Наһанаймнай харгыда
тодхорто сагууд
золгохо,
Намарай ольбоноор
шара набшашье
хиндэхэ,
Яаралтай энэ наһамнай
үнгэрхэ,
Ябажал ябахаш,
үбэл болоод,
саһан орохо.
Наһанаймнай таабарил:
үнгэрһэн наһаншни
харюунь болохо.
Нулимсын дуһал
хасараршни
аалихан горхолхо.
Гунигта диилдэн,
үнгэрһэн наһаяа
эрьюулхэ,
Гашуудал досоош
нэгэтэ түрөөд
зобоохо.

Д. РАЙЦАНОВА

Мэлмэн хара нюдэндэш
Минии дүрэ үзэгдөө гү,
Эльгэ зүрхэндөө
хадагалха
Инагай бодолнууд түрөө
гү?
Энэрхы дулаахан
зүрхэнэйш
Эелдэр һайхан үгэнүүдые
Ирагүу гоё хоолойшни
Илдамаар дуулахаяа
яанаб?
Уярма зөөлэн дуугаар
Уралшни шэбэнэхэеэ
яанаб?
Ошо сасаруулан
харасашни
Дура зоргоной һомоор
Дахяад сээжыем харбана,
Бүрил дүтэлүүлэн ононо.
«Үдэрэймни бодол
дүүргэжэ,
Һүнинн зүүдэ эззлбэш.
Зурагаа һаяар эльгээжэ,
Зүрхэнэйм ойро ерэбэш»,
— гэһэн,
Захяагайшни мүриүүдые
Залган, дахин шэбшэнэб,
Зоригоор бэхижэһэн
шарайешни
Зэргоороо урдаа
гүйлгэнэб.
Үдэшын хараан аажамаар
Зүүн тээһээ зүглэбэ,
Затан харахан шарайгаа
Зулгы таладам зогсообо.
Хүлсэһэн борохон
хараан,
Хани нүхэрни болыг даа.
Амараг зүрхэнэйм
инагтай
Халташье һаа, золгуулыт
даа,
Хараса нюдэнэйм
һайхасаантай
Ханилуулан уулзуулыг
даа».

Д. НАЙДАНОВ

ЗУНАЙ ЗУРАГЛАЛ

...гэр өрөөн нютагтаа
...үүл зөөлэн хурьһэлэй
...ооһоо бурьялан,
...байһан оулагые,
...үедөө һүгэдэн,
...гажэ мүргөө һэм.
...тан бүхэлэй ангаае,
...нугын гандаае
...лхэ шэдидэнь,
...ажа баясаа һэм.
...эүлгэ нугада
...ай жаргал эдлэжэ,
...үүн басаган хоёрдой
...ндэхые харадаа,
...ин наһатай болобошье,
...ин шэнгезр атаархаа
...һэм.
...эзэнэрэй холбоондо,
...р залуугай золгоондо
...ежэ дахин ерэнэндэл,
...ыгулгүйхэн абтаа һэм.

ҺАЙХАН ЗАНШАЛ

...унай, үреэлэй удхые
...гайхан шагнаад
ойлгоходоо,
...ыхэл зүрхэм уяржа,
...ыг нюдэнэй ушатажа,
...наймнай эзэм һанаандам
...гаар гоёор ороодог юм.
...гай шухэл дурасхаал
...ай бэлэг абахадаа,
...ин шэнэн үгэнүүдэй
...ршалга шагнахадаа,
...ыл буряад үбгэндэ
...нхэзэш сэнтэй байдаг
даа.
...ал һайхан нютагтаа
...ёшэн сэсэн нүхэдэйнгөө
...ро, хуримда уригдажа,
...лэй хүндэн һуухадаа,
...ин орон баясажа,
...соом нарэ гарадаг юм.
...йхан заншалта
Буряадаа
...ан, һанан дурсахадаа.
...ы холын түүхые
...гэр дээрэ тахидагби.
...ынгэн сэсэн ухвандань
...ин зүрхэнһөө
...ытэдэдэгби.

Ананда түрүүшынхиеэ хүдөө ерэбэ.
— Үү, ашамни ерэзбы, хөөрхьмни,— гэжэ хүгшэн эжынь уттажа, хүл хөөрсэг болон тухашарба.
Ананда эдеэлжэ садаад, газаамшаа гараба. Хүбүүн оршон тойрониие һонирхон харана. Ой хүбшэ эндэ тэндээ улаан шара толбонуудтай болонхой, эгээл хорой соо байһан үнеэнэй бэедэл.
— Үглөө үглөөгүүр тибһэндэ ошохобди. Үнил ошохо аад, шамайгаа хүлеэжэ байгааб, — гэжэ удэшэлэн хүгшэн эжынь Анандада хэлэбэ.
— Тибһэн гээшэтнай юун гээшэб?— гэжэ хүбүүн һонирхобо.
— Зай унтая даа, үглөө мэдэхэш, харахаш, үзэхэш, —гэжэ хүгшэн эжынь галаа унтаргааба.
Улаан наранаар хүгшэн ашаяа бодхообо. Хүбүүн һэрд бодоодхибо. Сайлаад, хүгшэн ашадаа эдеэ ундатай сүүмхэ барюулба. Өөрөө хоёр гадаһа, туулмаг абаба.
— Эртээнһээ газараа хорооё даа,—гэжэ хүгшэн гэрээ суургадаба.
— Эдэ копьёонуудаар юу хэхэбибди? — гэжэ хүбүүн гайхаба. — Тибһэн гээшые алаха гүбди?
— Юун дүнгеэ юумэ дуугарнаш. Эдэш копьё бэшэ, гадаһан гээшэ. Энээгээршни тибһэ малтадаг юм. Тибһэн газар доро ургадаг. Яажа шамда ойлгуулалтайб даа? —гээд, хүгшэн ашаяа хараад абана,— Аа, тибһэн һонгинодол адли.
— Үү, тиимэ гашуун юм гү?—гэжэ хүбүүн нюдэеэ бэлтылгэбэ.
— Бэшээ, түхэлыень һонгинотой жэшээб. Тибһэншни амтатай, газарай эдеэн. Буряад зон хэр угһаа малтадаг, үрмэ шанадаг юм. Би сагаалганда үрмэ шанаад, танайда эльгээгшэ гүби,— гээд хүгшэн алхасаяа түргэдхэнэ.
— Аа, тэрэ бузархан амтатай каша гү даа?—гэжэ хүбүүн ойлгоһондоо урмашаба.
— Юун кашаяа дурдабаш, үрмэн гэнэ бэшэ гүб! Зооглохыень зоогложорхёод, нэрыеньшье мэдэхэгүй, наһаншье хүн гээшэбши даа,— гэжэ хүгшэн голхорбо. — Аяар зургаатай болошоод...
Урин дулаахан урматайл үдэр боложо эхилэнхэй. Хүхэ сэнхир огторгойдо адха хөөбэрилиншье зэртэ үүлэн харагдаҗагүй. Наран ехэ игаабариханаар шарана. Һэбшээншье үгы. Хүгшэн хүбүүн хоёр хээрын үринда намжаархан, зүүн хаданууд тээшэ гэшхэлнэ.
Тээ ябаһаар, үбэл эдиһэн үрмэеэ һанажа амташан, Ананда һонирхобо:
— Та тэрэ үрмэ хайшан гэжэ тиимэ амтатайгаар хэнэбта?
— Хэнэбта бэшэ, шананабта гэ. Үрмыеш шанадаг юм. Түрүүн һайхан һүн соо тибһэеэ бусалгадаг, тиигээд амтаарнь саахар хэдэг. Хүрэнтэжэ һайхадань, зөөхэй хэхэ. Үшөө мойно нюдөөд, халуун уһанда дэбтээгээд, үрмэндөө хэжэ, һайса худхадаг юм. Би иигээд лэ, тэрэ шиниин амтархадаг үрмэ шанадаг хүм,— гэжэ хүгшэн хөөрэнэ.
Һиирэг ойтой хадын бооридо тэдэ хоёр хүрэбэ. Хүгшэн эдеэтэй сүүмхэеэ Анандаһаа абаба. Термос гаргажа, хабхаг соонь сай хэжэ, сэржэм үргэбэ.
Хүбүүн харажархёод:
— Юундэ сайгаа сасабат, муухай байгаа гү,— гэжэ асууба.
— Аманда орохысо бү дуугара, нүгэл шэбэл, — гээд, хүгшэн сай хэжэ ууха зуураа,—Анандаа, сай уужа амаяа норго,—гэжэ хүбүүе дуудаба.
— Үгы, уухагүйб. Аман соом нойтон лэ,—гээд, модо тоншоһон тоншуулые хараашална.
— Хүнэй хэлэһые хүсэд ойлгохогүй яаһаншье хөөрхы гэшэбши даа. Үшөө бүряадаараа дуугардаг хадаа болоо юм гүш даа,—гэжэ гэмэрэн, хүгшэн һуурһаа бодобо.
— Бари, энэ гадаһа. Туулмагаа бүһэдөө шагтагала,—гэжэ хүгшэн һарбайна. Тиигээд хонхо оложо, хүбүүндэ таниулба:
— Хараба гүш, нимэхэн тархитай юумэ малтахаш. Хонхо гэшэ. Малтаад, һэндэлэн газараа байрадань хэжэ ябаарай,— гэжэ зэабарилан, малтажа сагаахан тибһэ гаргаба.— Энэ тибһэн гэшэ.
— Аа, энээхэн гү? Нээрэшье һонгинодэ адлирхуу, теэд жаахан,— гэжэ Ананда абаад харана.
— Эдеэд үзэ, амтатай байха,—гээд хүгшэн үшөө нэгые малтажа, өөрөө эдинэ.
Ананда тибһэеэ арилгаад, гэмандаа хэжэ, болгоомжотойгоор жажалба.
— Амтатай бэшэл, би шоколадтал байха гэжэ һанаалби,—гэжэ хүбүүн урашагад гэнэ.
— Юун амтатай бэшэ байха юм? Түрүүн тиигэжэ һанагдаа ааб даа. Тибһэеэ абаашажа, нүхэ малтаад, газарай хүрэтэр булажархихада, одоол тэрэ шоколадтал адли амтатай болохол даа, —гэжэ хүгшэн эжынь ашадаа ойлгуулна.
Хүбүүн һонирхожо, хонхо задалжа харахадаа:
— Хүгшэн эжы, энэ хонхо соохи бирсагарынь юун гээшэб?—гэжэ һурана.
— Тэрэш үрэһэниинь. Хонхо задаржа, үрэһэниинь газарта унана. Эдэнһээшни шэнэ тибһэн ургаха,— гэн, хүгшэн малтана.
— Бултанайнь тибһэн болошоходо, нэгэл газартаа байгаад, туулмаг малтажархихоор ха юм,—гээд хүбүүн доогуураа харана. — Теэд малтаһан хонхым хажуугаар ондоо хонхонууд харагданагүйл.
— Һалхинда хиидээ, тараа юм бэзэ. Түрүүшынгээ жэлдэ нэгэл хабтагархан ута наһаһаан ургадаг юм,—гэжэ хүгшэн үбдэгэлдни һуугаад, хагда ногоо гараараа иран, анхаралтайгаар харана.
— Наашаал Ананда, энэ түрүүшын жэлэй тибһэн— һэлхы. Тибһэниинь бишыхан байха. Энэ хажуудань һэмбэрэг һууна— хоёрдохи жэлэй тибһэн,—гэжэ хүгшэн ашадаа харуулна.
— Һэлхы, һэмбэрэг,—гэжэ дабтан, хүбүүн тибһэнэй эшэнүүдые харана.
Ананда хурсахан харасаараа хонхые һаадгүй опсбшолон олодог боложо, дээрэ дээрэһээнь олоод лэ малтана. Туулмагханайнгаа түсхыхэ бүри урмашан малтана.
— Анандаа, ерэ наашаа, эдеэлэе, — гэжэ хүгшэн эжынь тээ саанаханаһаа ооголбо.
Хүбүүн малтаһан тибһэеэ һайрхаха һанаатай хүгшэн эжыдээ бушуухан дүтэлбэ. Теэд хүгшэн эжынгээ дүүрэнтэшэһэн туулмаг хараад, бэеэ бариба.
Хүгшэн хүбүүн хоёр һуужа эдеэлбэ. Ананда ехэл амтархан эдеэлнэ. Шараһан шаангида үдхэн зөөхэй түрхеэд, дээрэһээнь үүрхэй саахар үбэгэнүүлеэд эдихэдэ, одоо амтатай байхал. Термос соохи һүтэй халуухан сай ямаршье напиток, газировкоһоо амтатайнь хэлэшэгүй. Хүбүүн тажайтараа эдеэлбэ.
— Зай иигээд, нэгэ бага малтаад, гэр тээшээ дугдыхимнай бэшэ аал даа,— гэнээр хүгшэн бодобо.
— Би туулмагаа дүүргээд ябахаб,— гэжэ Ананда туулмагханаа, гадаһаяа абаба.
— Зай, тиигээрэй. Мүнөө жэл тибһэн ехэ элбэг байна, удахагүйбди,— гэжэ хүгшэн эжынь ашаяа энхэргэнээр харана.
— Би энэ малтаһан тибһэеэ гэртээ абаашахаб. Холодильногоо хадагалаад байхаб. Сагаалганда үрмэ шанахабди. Хүгшэн эжы, та айлшалжа ошооройтты. Үрмөөр хүндэлхэбди,— гэжэ байжа хүбүүн хэлэн, хүхюунээр алхална.
— Улаалзайнь юун бэ?— гэжэ хүбүүн асууба.
— Улаалзай юун гээшэб гэнэ гүш? Таабари таал даа: бухын толгой булаатай, булган малгай хиндхээтэй,— гэнэ хүгшэн.
Хүбүүн нэгэ хэды соо бодолгото болоод:
— Би таагааб, та тибһэн тухай хэлэнэ гүт даа?— гэжэ хүгшэн эжыгээ уршалаатай нюур шарайшална.
— Таагааш. Тибһэн улаалзай хоёр тухай таабари. Улаалзайш уб улаахан, һайхан сэсэг юм даа,— гэжэ хүгшэн.
— Би мэдэхэб, ногоон базаарта хараа һэм. Эжым улаалзай сэсэг гээ һэн.

Соёлой һонин

«ЛОТОС» – ХАТАРАЙ ТЕАТР

Буряад ороной хаа хаанагүй суурхуулдаг Зүүн зүгэй арадуудай хатарай «Лотос» ансамбль һаяхан хатарай мэргэжэлтэ театр болгогдобо. Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын театр соо болоһон тус театрай концертын урда тээ Санкт-Петербургын дасанай шэрээтэ Данзан-Хайбзан түрүүтэй ламанар «Этигэлнээ» уншажа, арамнай бүтээбэ. Үдэшын концертын урда тээ өдаган Т. Шантанова амжалта хүсэбэ.

Аргагүй һайханаар, зүүн зүгэй маягаар шэмэглэгдэһэн тайзан дээрэ бөөгэй хубсаһатай артистнууд хэнгэрэгэй абяан доро гаража, түргэн хүдэлсэтэй хатар харуулба. Домог суута 55.99 тэнгэринүүдые маттан дүрдаһан үльгэрэй үгэнүүд дуулдана. Түрүүн хара хубсаһатай байһанаа тэрэнээ хаяжа, гоё һайхан хүн шубуун боложо хүбилһан һайхан басаган хатар соогоо буряад арадай түүхэ домогой, уг унгине һануулна:

Хүн шубуун гарбалтай,
Хүһан мэдэн сэргэтэй...

Хүн шубуун гарбалтай буряад зонине түлөөлһэн гурбэн ондоо бүлэг хатаршад тайзан дээрэ бин боложо, Буряад ороной, Агын болон Эрхүүгэй буряад хатар ехэ бэрхээр харуулна. Аажамханаар хатарһан агынхидай, огсомоор һүрэн байжа ёохорлоһон эрхүүгэйхидэй, түргэн хүдэлсэтэй түнхэнэйхидэй хатарнуудые онсолон илгаахаар байна. Тиигээдшье малгайнуудынь, хубсаһанинь бэе бэсһээ тад ондоо: ялас гэмэ гоё костюмуудтай — ногоон, улаан, хүхэ тэрлигүүдтэй — басагад үян гоёор хатарна. Удаань Буряад Республикын арадай артистка Дарима Дугданова гаража, «Манай кавалери» гэһэн урданай дууе хангюурдуулба.

Буддын шажанда зорюулагдаһан, баг үмдэһэн зоной «Сан, хэнгэрэг» гэһэн хатар театрай шэнэ программые шэмэглэнэ. Энэ театрта балетмейстернүүд Дабаа, Сергей Дамбаев гэгшэд монгол-буряад шэглэлтэй олон шэнэ хатарнуудые найруулһан байна. Илангаяа монгол олон гоё хатарнуудые театрай басагад үян гоёор хатарна. Театрай солистка, республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Татьяна Вампилова монгол хатарай онсо маягые тон зохидоор дамкуулжа шадана гэжэ тэмдэглэхээр. Монгол ороной зүг бүрнин, өлдэб үндэһэтэй хатарай түхэл маяг, гүйсэдхэгшэдэй хубсаһан арадай абари зан, ажабайдал зураглана. Үряанхай болон бусад яһатанай хатарнуудые хараһан зон халуун альга ташалгаар угтаба.

Буддын шажанда зорюулагдаһан хатарыень арадай артистка Д. Дугданова дэмжэн, Жаран хашорай субарга тухай дууе гоёор дуулаа. Эхиндэнь маанинн үгэнүүдые сээжээр уншажа, шагнагшадай сэдьхэлдэ бахархал түрүүлээ, А. Андреевэй «Дуран тухай дууе» ятаг дээрэ наадан дуулажа Намгар Лхасаранова бэлэглээ. Түс театрай уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ, балетмейстер, һаяхан Россин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ болоһон Дандар Бадлуев — хойто зүгэй арадай хатар басагадтай хамта ооһэдынгоо дуунай аялга, сахалинин абяае һануулһан хашхараан доро огсомоор хатарба.

Олондо мэдээжэ болоһон «Лотос» театрай шэнэ программые композиторнууд Пурбо Дамиранов, Идэрбат бэлдэ. «Наран гоохон» гэһэн фольклорно ансамбль туһалба, хатарнуудыень дуугаараа дэмжэбэ. Театрай байгуулалтада, хубсаһа оёлгодо габьяатай «Годли» гэһэн фирмэ (түрүүлэгшэнь В. Н. Баймеев), «Россельхозбанк» (Заудинска таһагые даагшань А. С. Лукьянов), генеральна спонсор болоһон «Паром» гэһэн фирмэ (Е. А. Имеев) энэ үдэшэ нэрлэгдэ. Спонсорнуудта республикын Соёлой министерствын Зүгһоо Хүндэлэлэй грамота барюулагдаба. Энэ үдэшын концерт дээрэ бэлигтэй балетмейстер Д. Ж. Бадлуевта «Россин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн энгэрэй тэмдэг Буряад Республикын Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшэ В. Б. Саганов баярай оршон байдалда зүүлгээ, үнэмшэлгыень барюулаа.

Б. ОРБОДОЕВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Лотос» театрай хүтэлбэрилэгшэ, Республикын Гүрэнэй шангай лауреат Д. Ж. Бадлуев.

Е. ЧЕРНЫШЕВОЙ фото.

„Гэсэрэй наадануд-93“

УРДАНАЙНГАА БАЙДАЛ ХАРУУЛААБДИ

АГЫН автономито округто үнгэрһэн «Гэсэрэй наадануд-93» гэжэ һайндэрэй удха шанар ехэ гүнзэгы, холын хараа зорилготой гэжэ ойлгохоор байгаа. Юуб гэхэдэ, буряадууд алтан дэлхэй дээрэ тиимэшье олон бэшэ. Хоёрдохёор, нэлэнхы уужам дайдадаа амин нэгэ ажабайдалаа, ёһо заншалаа, ажал хэрэгээ хүгжөөжэ шадаагүй, гурбан хуби боложо хубааранхай, олон ондоо нютагуудаар. Монголдо, Хитадта ажаһуудаг буряад зон бии. Эдэмнай 1917 оной хүбисхалай үедэ сохэхэн һандаралгада орожо, нютаг нугаһа зугалэн гараһан зон ааб даа.

Иимэ таруу байдалһаа болоҗо, бүгэдэ буряадуудай хүгжэлтын алишье нютагта хохидоһониинь, хэлэн, түүхэ, соёл, ёһо заншал болон элиисэг хулинсагаймнай үндэһэн байдалай мартагдажа, орхигдожо байһаниинь эли бшуу. Жэшээлхэдэ, мүнөө үеын залуушуул, илангаяа Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай һүүлээр гараһан дүшэ гаран наһатайшуулһаа эхилээд, хорёодтой залуушуул хүрэтэрөө буряад хэлээ мэдэхэгүй байна. Мүнөө арба гаратай хүүгэдһээ ээрүүл, хурһан, тэбхэ, талхи, танха, хэблүүр, даруулга, эрьмэг гэхэ мэтын үгэнүүдые һураа хада мэдэхэгүйнь лаб. Эндэһээ абажа хараха-да, Гэсэрэй һайндэр бүгэдэ буряадуудай нэгэдэн ажаһууха, хүгжэхэ, бурхан шажанаа дэлгэрүүлхэ талаар ехэ туһатай үйлэ хэрэг болоо гэжэ тэмдэглэхээр. «Гэсэрэй» 1000 жэлэй ойдо зорюулагдаһан нааданда Буряад Республикын режиссернүүд зураашад, шүлэгшэд, габьяата артистнууд Ага нютагтамнай ерэжэ, бүхы нэада зугаагаймнай түсэб табижа үгөө гэгшэ. Тиимэһээ тэдээндэ ута наһа, удаан жаргал хүсөөд, саашадаа хани барисаамнай бүхэжэг, хүгжэг гэжэ уряалнабди.

Тус пайр дээрэ Дулдаргын районой Шандали нютагайхид Батанай омогой урданай байдал харуулһан байнабди. Батанай омогойхид гээшэ баян, хүсэтэй, суутай уг омогой нэгэн юм. Тэрэ омогойхид хүн зонине урданайнгаа гэртэ оруулжа, халуун эдеэ, хундага бариһан, концертнаада харуулһан байна. Энэмнай ехэ удха шанартай, ёһо заншалаа, соёлоо нэгэдхэн хүгжөөлгын эхин гэжэ һанамаар лэ.

«Гэсэрэй нааданудта» Шандали нютагайхид Хориин арбан нэгэн эсэгын үни сагта эдлэжэ, абажа ябаһан гэр соохи эдлүүрийн зоори хогшол үргэнөөр харуулжа, зан заншалаа, гурим ёһоёо һэргээхэ зорилготой ошоо һэмди. Тэрэмнай тон зүб байгаа. Зарим нютагайхид бэлыень хараад, Хитадта, Монголдо бүтээгдэһэн, монголхитад гуримаар шэрдэгдэһэн гэрэй бараа табинхай байба.

Манай Ватанай омогой гэр соо юун харуулагдааб гэхэдэ, элиисэг хулинсагаймнай ооһэдынгөө улаан гараар урлажа хэһэн, шүтэдэг байһан бурхануд: Арьяа Баала, Ногоон Дара эхэ, гунгарбаатай Бадин Жалсан табигдаа. Бурхандамнай зула бадаранхай, хүжэ, ая-ганга, санзай уулнхай, тахилнууд соо уһан, тараан үргөөтэй байгаа. Энэмнай юун гээшэб гэхэдэ, буряад зон ехэ хүсэтэй, байгаалитай нягта холбоотой, бурхан шажантай, нүгэл бүлн хоёрые мэдэдэг байһан гэжэ удхална.

Гадна бурханай удаа буряад дархашуулай хэһэн, оёрын удхатай угаһанууудаар гоёогдожо шэрдэгдэһэн хойморой ханазануд табигдаба. Досоонь буряад эхэнэрэй шэршүү торгоор оёгдоһон таһатай, туруутай, туузатай дэгэлнүүд хадагалаатай. Энэмнай буряад арад уран бэлиг шадабритай байһан гэжэ гэршэлнэ.

Хойморой ханза дээрэ хадамда үгтэхэсэ байһан басаганай заһабари: хубсаһа хунартай гоёомол һайхан хайрсаг, табан хушуун малай толгойн зурагаар шэмэлгэдэһэн ханзанууд харагдана. Энэмнай басаганай омог һайхан байдалай шэмэг гэжэ ойлгохо ёһотой.

Удаань унтариин орон: урданай буряад шэнжэтэй хоёр модон бүхөөгтэй. толгой тээхинь үндэр, булгайраар бүриһэн, мүнгэн гоёолтотой дэрэ, хадхамал ноохоор шэрэһэн шэрдэг, хониной элдэһэн арһаар оёһон зөөлэн дулаан хүнжэл, хүүгэдэй буряад үлгы, эбэр хүхэлтэ, хониной һүүл, үхибүүнэй ундадаг дэбдихэр, нааданхайнууд харагдана. Энэмнай зайн гал, газ ба сажан тулеэгүй, байшан гэргүй байһан барга сагта буряад зон үхибүүдээ элүүр энхээр, һургаал һайнтайгаар хүн болгожо шададаг байһан гэжэ һануулна бэшэ аал?

Тэрээнэй удаа эхэнэр хүнэй хэрэгсэл хадагалдаг амһарта, эдеэ хослоо хадагалдаг эргэнэг, эдеэнэй үхэг, дээгүүрнь үндэһэн аяга, табагууд, халбаганууд, тогооной тэбхэ, барюулнууд жэрылдэнэ. Энэмнай урданай буряад зон шанаһан, болгоһон эдеэгээ шэнэ сэбэрээр хабхагтай амһарта соо баримжа байдаг һэн гэжэ баһал мэдүүлнэ ха юм.

Эргэнэгэй хажууда байлгаса табигданхай: байлгаса һүнэй зоохэй илгаранхай, һабаар дүүрэн түүхэй һүнэй айраг бүлэгдэжэ, сагаан тоһон сохигдожо байна. Урдань зөөхэй гаргадаг һүнэй машинын үгы байхада, айрагаа бүлөөд, тоһыень илгажа абадаг, һүүлээрнь тогоо нэрэжэ, һүнэй архи нэрэдэг байһан гэжэ мэдэнэбди. Айраг таг хоёрнай айхабтар хүсэтэй, эм домтой эдеэнэй дээжэ болоно. Тарган хониной мяха эдеэд, айрагаар даруулхада, эдеэн яһала шэнгэсэтэй болгошо бэлэй. Һэсы гэрэй дунда тулга, доронь түлеэн, танха, һэбюур, тогоон табигданхай байна. Тогооной архиин охин дундань ама хүрэхэдэ аятай даа. Толгойдо гансатал гарагша һэн.

Үшөө саашань тибһэ малтадаг гадаһан, шулуун тээрмэ, мориной заһал: эмээл, хазаар, хударга, шүдэр, ташуур, мушхамал, сарай хөөмэгшэ, дарханай элдэб зэр зэмсэгүүд: һүхэ, гар хюрөө, ооли гэхэ мэтэ табигдана.

Хүгжэм нааданай зүйлнүүд: морин хуур, лимбэ, һурша номо, хониной шагай, гүйжэ ябаһан мориной зураг, модоор дархалһан табан хушуун мал гэрэй нэгэ углууе шэмэглэнэ.

Залуушуулай үмдэдэг хубсаһан: гөёлой басаган дэгэл, даруулга, мүнгэн зүүдхэл, алшуур, гааһан, хэтэ сахюур зоной анхарал татана.

Элиисэг хулинсагаймнай энэ мэтын эдлүүри харуулһан манай нютагаархинай һэеы гэр түрүү һуури эзэлдэ һэн. Иимэ сэгэлтэ Россин арадай уран зурааша Дашанима Дугарович Дугаровай хүтэлһэн жюрин зүгһөө соносхогдожо, бидэниие ехээр урмашуулаа бэлэй даа. Энэмнай тухайл «Буряад үнэн» газетын уншагшадта хөөрөө наа гэжэ һанаа һэм даа.

Ю. РАДНАЕВ,
ажалай ба дайнай ветеран, нютагай музейн директор.

Агын округтой Шандали нютаг.

СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ — СПОРТ

ДЭЛХЭЙН ЧЕМПИОНАДУУДТА ХАБААДАХАНЬ

МҮНӨӨ хэды хүндэ хүшэр сагай тохёолдожо байгаашье һаань, Буряад ороной спортсменүүд эршэмтэйгээр һорилго бэлэдхэл хэжэ, ехэ ехэ мүрыссөөнүүдтэ амжалтатайгаар хабаадажа байна. Шэхэ хатуу хүнүүдэй дунда греко-римскэ болон дүрэ буяалдалгын барилдаагаар Бүхэдэлхэйн XVII нааданууудай Болгарида үнгэргэгдэхэдэнь, Россин Федерацийн суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, манай нютагай хүбүүд хабаадахадаа; горитой амжалта туйлаба гэжэ мэдээсээ һэмди. Хоёр хүбүүдэй, тусхайлбал, улаасхоорондын классэй спортын мастернууд Андрей Захряпин, Абида Ринчинов гэгшэд эрэ хоёр барилдаагаар дэлхэйн чемпионууд боложо, алтан медальнуудаар шагнагдаһан байгаа. Егор Аюшеев, Евгений Вялов гэгшэд мүнгэн медальнуудаар шагнагдаа һэн.

ДҮРЭ БУЯАЛДАЛГЫН барилдаагаар дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн августын 26-һаа 29 болотор Канадын Торонто хотодо үнгэргэдэхэнь. Россин Федерацийн суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, манай республикын бэлигтэй бэрхэ барилдаашад — улаасхоорондын классай спортын мастернууд Андрей Матюнов, Сергей Замбалов гэгшэд энэ ехэ мүрыссөөнэй программада оруулагдаһан байгаа.

Барилгашадай, энергетигүүдэй, медицинын, эрдэм һуралсалай болон ой модоной ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзуудай рескомуудай суглуулагдамал командануудыг мүрысөөндэ хабаадаа һэн.

Спортын элдэб зүйлнүүдэр һонирхолтой, шанга мүрысөөн боложо, һүүлшын зүйл болохо аргамжа таталга хүрэтэр али командынь илажа гараха байһаниинь медэгдэбэгүй. Аргамжа таталгаар түгэсхэлэй мүрысөөнэй дүүрэхэдэ, электротехническэ промышленностын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай рескомой суглуулагдамал команда илалта туйлажа, нёдондо жэлэйнгээ амжалтые дабтаад, болор кубогаар, дипломоор, 10 мяниган түхэригөөр шагнагдаа. Эрдэм һуралсалай хүдэлмэрилегшэдэй рескомой команда—хоёрдохи, барилгашад гурбадахи һуурида гараба.

Хубиин тоосоогоор эрдэм һуралсалай профсоюзай рескомой командын гэшүүн Н. Суворова 100 метрэй зайда 13,3 секунда саг харуулжа, түрүү һуури эзэлээ. Барилгашадай рескомой командаһаа Д. Замулин 100, 800 болон 1000 метрэй зайнуудта урилдахадаа, түрүү һуури эзэлбэ. Н. Орлова, С. Чебунина, О. Утенков гэгшэд бусад зүйлнүүдээр шалгарһан байха юм.

Профсоюзуудай рескомуудай спартакиада жэлһээ жэлдэ улам һонирхолтойгоор үнгэргэдэг боложо байна.

П. ИМЕХЕНОВ.

БОЛОР КУБОГТА ХҮРТЭБЭ

БУРЯАД Республикын профсоюзуудай һалбаринууд хоорондын хөёрдохи спартакиада хоёр үдэрэй туршада Зүүн Сибирийн технологическа институдай спортын комплекс соо үнгэргэглэбэ. Хүнгэн атлетикэ, волейбол, футбол, аргамжа таталга гэхэ мэтын зүйлнүүд мүрысөөнэй программада оруулагдаһан байгаа.

Барилгашадай, энергетигүүдэй, медицинын, эрдэм һуралсалай болон ой модоной ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзуудай рескомуудай суглуулагдамал командануудыг мүрысөөндэ хабаадаа һэн.

Спортын элдэб зүйлнүүдэр һонирхолтой, шанга мүрысөөн боложо, һүүлшын зүйл болохо аргамжа таталга хүрэтэр али командынь илажа гараха байһаниинь медэгдэбэгүй. Аргамжа таталгаар түгэсхэлэй мүрысөөнэй дүүрэхэдэ, электротехническэ промышленностын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай рескомой суглуулагдамал команда илалта туйлажа, нёдондо жэлэйнгээ амжалтые дабтаад, болор кубогаар, дипломоор, 10 мяниган түхэригөөр шагнагдаа. Эрдэм һуралсалай хүдэлмэрилегшэдэй рескомой команда—хоёрдохи, барилгашад гурбадахи һуурида гараба.

Хубиин тоосоогоор эрдэм һуралсалай профсоюзай рескомой командын гэшүүн намтартай. Мүнөө багшанарай дээдэ һургуулида һураха үедөө профсоюзуудай спортын бүлгэмдэ һуралсал һорилго хэхэдээ, Спортын мэргэжэл дээшэлүүлхэ һургуулиин (ШВСМ) ахалагша тренер Константин Эрдышеевэй хүтэлбэри доро мэргэжэл шадабряа мүлижэ байнхай. Тиин һаяхан Чебоксара хотодо үнгэргэгдэһэн залуушуулай дунда һур харбалгаар Россин түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадахадаа, Б. Цыремпилов М-1 упражненеэр илалта туйлажа, дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртөө һэн.

ҺУР ХАРБАЛГААР дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө эзлжээтэ мүрысөөн сентябрийн 8-һаа 12 болотор Түрүүцин ниислэл Анкара хотодо үнгэргэгдэхэ юм. Мүнөө Россин суглуулагдамал команда энэ эндэ хабаадаха зорилготойгоор Москва шадархи Истра хотодо һуралсал һорилго хэжэ байна. Манай республикаһаа улаасхоорондын классай спортын мастер Валерий Лысенко, спортын мастернууд Бальжинима Цыремпилов, багшанарай институдай студент Владимир Ешеев гэгшэд энэ һорилго бэлэдхэлдэ хабаадуулагдана.

Б.-М. ЖИГЖИТОВ.

«ҮЛЬГЭРНАЙ» ҮҮДЭЭ СЭЛИЖЭ...

ҺАЯХАН «Үльгэр» театрта япон айлшадтай уулзалга болобо. Наран улаасай орон нютагта япон-буряад-монгол хани барисаанай бүлгэм байгуулагданхай гээшэ ааб даа. Тэрэ бүлгэмэй эдэбхитэдэй Буряад Республикада айлшаар ерэхэлээр, хүүхэлдэйн театрта уриһан байгаа гээшэ.

Нэн түрүүн хотын соёлой таһагай «Забава» ансамбль ехэ концерт харуулба. Энэ таһагай ансамбльнуудай угтамжын үйлэ хэрэгүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаададагынь мэдээжэ. Жэшээнь, «Үльгэршэн» гэжэ фильмын «Прогресс» кинотеатрта харуулагдахада, «Тоонто» ансамбль буряад арадай уран бэлигэй дээжэнээ юу хээ холын айлшадта харуулжа, баясуулаа һэн.

«Забавын» концертнэ программа хөёр хубиһаа бүридэнэ. Түрүүшынь хубиһ хасагуудай дуун, хатар. Хөёрдохинь ород арадай дуунуудһаа бүридэнэ. Зүүн Сибирийн гүрэнэй соёлой институдай оюутад һэн хойноо артистнуудынь мэргэжэнги, бэлэдхэл һайнтай байна.

Удаань «Үльгэр» театрай дэргэдэ байгуулагдаһан СССР-эй арадай артист Дугаржаб Дашиевай салон хүдэлмэрээ эхилбэ. Орой болонхойшье һаань, айлшадшье, манайхидуулшье һонирхолоо тэдхэн үлэбэ. Дугаржаб Дашиев ороной хуушанай хэдэн романс, буряад болон итальян дуунуудые дуулаһан байна.

Хүүхэлдэйн театрай актриса, Буряад Республикын габьяата артистка Милена Урбазаева хүүхэлдэйтэй гаража, үнэмэн Дондогой ажабайдалһаа үзэгдэлнүүдые харуулаа, һүүлдэнь япон хэлэн дээрэ дуу дуулаба.

Лариса Санжиева гэжэ шэнэ композитор ургажа ябаа гэжэ тэрэ үдэшэ мэдэгдэбэ. Новосибирскын консерваторидо һуража байдаг Лариса хэдэн зохёолоо ехэ зохидоор наадажа үгөө.

Гадна Наран улаһаа бууһан айлшад соohоо хэдэн залуушуул япон хэдэн дуу дуулажа, хүн зониие баярлуулба.

Иигэжэ «Үльгэр» театрнай үүдээ сэлижэ, өлдэб һонин уулзалгада бидэнээ уридаг болобо.

М. ДАНИЛОВА.

БУРЯТИЯ
мүнөөдэрэй номерто

«Министр юу асарааб?» — Буряад Республикын финансын министр В. Дырхеевтэй журналистын үнэргэгэһэн интервью.

Үгэй хойшолонгуудые усадхаха. «Хэзээ зайн галтай болохо юм?» — А. Намсараевагай тэмдэглэл.

Республикын правительствада» Э. Дагбаевай мэдээсэл.

Амаралтын үдэр хотын дэлгүүр дээрэ. «Хүн соной үймээн үнэ сэнгүүдэй «дэбхэрэлдээн» — Н. Матхоновагай тэмдэглэл.

Байгалай дэбтэр. «Алдарта далаймнай» — Б. Табдаев А. Намсараева хөёрой тэмдэглэл.

Республикын Госкомстат мэдээсэнэ. «Харини гүрэнэй баяшуул абажа шадаха» — С. Федоровагай тэмдэглэл.

Орон соо боложо байгаа үйлэ хэрэгүүд тухай ИТАР-ТАСС-ай корреспондентнүүдэй мэдээсэлнүүдэй суглуулбари.

Уншагшадай хүндэлэлдэ үнэргэгдэһэн уулзалга. «Таная хараха ёнстойел харуулжа үзэхэбди» — Т. Якунаевагай статья.

Арадай ёһо зайшалнууд. «Гар гараа шанга адхаад...» — В. Николаев М. Данчинова хөёрой хэблэлдэ бэлдэһэн суглуулбари.

«Марафоной һүүлээр сайлалга болобо» — Ф. Пилюгинэй фоторепортаж.

Хараа бодол. «Ажабайдалда нэбтэрэн орохо ёһотой» — А. Бутухановай мэдээсэл.

Мэдээсэлнүүд, соносхолнууд.

ҺЭРГЭГ ЯБАХАДА ЯАНАБ?

Энэ жэлэй үнэгэрһэн үе соо республика дотор мянга табан зуунһаа дээшэ түймэр боложо, айхабтар ехэ гарза хохидол ушаруулагдаба. Тиихэдэ 51 хүн галай аюулда орожо, наһа барахан, 48-ниинь хүндөөр шархатаһан байха юм.

Сэлэнгын аймагай Бестужевай нэрэмжэтэ совхозой хохидой байра галай аюулда орожо, шатаһан байба. Иимэ ехэ аюул Улаан-Удын Смолиной нэрэмжэтэ үйлсэдэ болоо.

Июлиин 21—31-нэй үдэрнүүдтэ тракторһаа гараһан ошонһоо Мухар-Шэбэрэй Шэнэ-Заган тосхоной, «Прибайкалец» колхозой бэлэдхэһэн хэдэн зуугаад центнер үбһэн галдагдаһан байха юм. Тэжээл хуряалгада хабаадуулагдаһан онньото техникээ һайнаар харуулаагүй дээрэһээ бэлэдхэһэн шэмэтэ тэжээлынь галдагаа гэжэ ойлгонобди. Зүгөөр эдэнние жолоодогшод, мүн ажахынуудай мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд яахадаа эдэ бүтэдэндэ һанаагаа табинагүй гээшэб? Мүнөө үбһэ хуряалга түлэг дундаа оронхой. Түргэн саг соо үбһэ тэжээл суглуулжа абахые оролдоһон хүн бүхэн техникынгээ хэр зэргэ бэлдэгдэһэндэ нэн түрүүлэн анхаралаа хандуулха ёһотой бэшэ гү?

Т. ГУЛГЕНОВА,
Буряад Республикын МВД-гэй түймэр сараха таһагай инспектор.

01 мэдээсэнэ

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакцийн ажалша коллектив.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Манай адрес:
670000, Улаан-Үдэ Каландаришвилийн үйлсэ 23, «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакцийн телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшоноой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарийн—2-58-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: соведуудэй хүдэлмэрийн ба нимтын эмхинуудэй —2 55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36, (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олонниитын түдэлмэрийн ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнүүдэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй — —2-35-95. Манай корреспондентнүүд: Агинскда — 3-42-19, Закаменскда — 30-61, Хоринскдо — 2-31-67.
Буряад Республикын Министрнүүдэй Советдэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери— —2-23-67 захта—2 56 62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй
Индекс 50901 Хэһэг 6.500.
Стереотипта тушаагдаһан саг: 21.10.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45.
Мүн 69-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай.